

**Χάρτα της Ελλάδος του Ρήγα Βελεστινλή και
Πίναξ Γεωγραφικός της Ελλάδος του Fr. Müller.
Συσχετίσεις, παραλληλισμοί**

Υπέρινα, τόμ. 7, Πρακτικά Ζ' Διεθνούς Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας»
(Βελεστίνο 2017), Αθήνα 2020

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα εκδόθηκαν στην Βιέννη δύο ελληνικοί χάρτες, το 1797 η *Χάρτα της Ελλάδος* και τρία χρόνια αργότερα, το 1800, ένας μικρότερος χάρτης, στο μισό μέγεθος του προηγούμενου με τίτλο *Πίναξ Γεωγραφικός της Ελλάδος*. Επιχειρείται να αναδειχθούν οι σχετικές συσχετίσεις, που υπάρχουν μεταξύ των δύο αυτών χαρτών.

Α). Ο Ρήγας Βελεστινλής (1757-1798), στο πλαίσιο του στρατηγικού σχεδίου της επανάστασής του¹, εξέδωσε στη Βιέννη το 1797 τρεις χάρτες του Βαλκανικού χώρου, για τον οποίο σχεδίαζε την επανάστασή του και την δημιουργία της δημοκρατικής πολιτείας του, *Χάρτα της Ελλάδος*, *Νέα Χάρτα της Βλαχίας* και *Γενική Χάρτα της Μολδοβίας*. Οι χάρτες διαιρούνταν με ιδιαίτερη διαγράμμιση σε επαρχίες και τοπαρχίες, και ήταν κατ' αυτόν τον τρόπο σε αρμονική σχέση με το Σύνταγμα του, τη *Νέα Πολιτική Διοίκηση*, που παράλληλα είχε εκδώσει. Γι' αυτό τονίζεται πως θεωρούνται πολιτικοί χάρτες της δημοκρατικής του πολιτείας, που ήθελε να δημιουργήσει μετά την επανάστασή του. Μάλιστα, ο Ρήγας, όπως έχει υποστηριχθεί, θα εξέδιδε λεπτομερείς χάρτες και για τις υπόλοιπες περιοχές του Βαλκανικού χώρου του κράτους του, την Βουλγαρία, την Σερβία και την Βοσνία². Επισημαίνεται ότι ο Ρήγας εξέδωσε χάρτες μόνο για τον χώρο, που ήθελε να ελευθερώσει. Δεν περιέλαβε άλλο τμήμα ή δεν εξέδωσε χάρτη για άλλη γεωγραφική περιοχή, όπως για παράδειγμα ο Ανθίμος Γαζής, που εξέδωσε επί πλέον χάρτες για την Ευρώπη, Αμερική, Ασία, Αφρική και παγκόσμιο³. Τονίζουμε ότι ο Ρήγας δεν ήταν επαγγελματίας χαρτογράφος, απλά χρησιμοποίησε τους χάρτες για το στρατηγικό σχέδιο της επανάστασής του.

Για το σκοπό της έκδοσης της *Χάρτας της Ελλάδος* ο Ρήγας χρησιμοποίησε, όπως έχουμε δείξει, συγκεκριμένους χάρτες ως πρότυπα⁴. Για το νότιο μέρος της δωδεκάφυλλης *Χάρτας* του χρησιμοποίησε τον χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του

¹ Δημ. Καραμπερόπουλος, *Ρήγας Βελεστινλής και το στρατηγικό σχέδιο της επανάστασής του*, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνο-Ρήγα, Αθήνα 2017.

² Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Johann Christian von Engel, *Geschichte des Ungrischen Reichs und seiner Nebenlande*. – τόμ. I: *Geschichte des alten Panoniens und der Bulgarey*, Halle 1797, σελ. 473-474, ο Ρήγας ετοίμαζε λεπτομερείς χάρτες και για τις υπόλοιπες περιοχές, της Βουλγαρίας, Σερβίας, Βοσνίας. Την μαρτυρία μνημονεύει ο Γ. Λαΐος, «Οι χάρτες του Ρήγα. Έρευνα επί νέων πηγών», *Δελτίο Ιστορικής Εθνολογικής Εταιρείας*, τόμ. 14, (1960), σελ. 231-312, Παράρτημα II, σελ. 296-298. Επίσης στα βιβλία κατά τη σύλληψή του μετά την προδοσία στην Τεργέστη, ο Ρήγας είχε και ένα χάρτη της Σερβίας, Βοσνίας, τον οποίο, υποθέτουμε, ότι μάλλον θα τον ήθελε για να εκδώσει και για τις περιοχές αυτές λεπτομερή χάρτη διαιρεμένο σε Επαρχίες και Τοπαρχίες. Βλ. Κων. Αμαντος, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή*, Αθήνα 1930, φωτομηχανική επανέκδοση με την προσθήκη ευρετηρίου από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνο-Ρήγα, Αθήνα 1997, σελ. 145.

³ Δημ. Καραμπερόπουλος, «Ο διαφωτιστικός ρόλος του Ανθίμου Γαζή (1764-1828). Παράρτημα: Η εργογραφία του», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, τόμ. 62, 2012, σελ. 209-224.

⁴ Δημ. Καραμπερόπουλος, *Η "Χάρτα της Ελλάδος" του Ρήγα. Τα πρότυπά της και νέα στοιχεία*, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνο-Ρήγα, Αθήνα 1998.

Delisle. Σκόπιμα επέλεξε τον χάρτη της αρχαίας Ελλάδος, και τούτο διότι, αντί της οθωμανικής ονοματολογίας, ήθελε την αντίστοιχη ελληνική ονοματολογία και παράλληλα την ελληνική πολιτική διαίρεση σε επαρχίες και τοπαρχίες⁵. Για το βόρειο μέρος, όπως έχουμε δείξει, χρησιμοποίησε τον χάρτη της οθωμανικής αυτοκρατορίας του Rizzi Zannoni⁶.

Για έξι μήνες τυπώνονταν τα φύλλα της *Χάρτας*, για τα οποία έπρεπε ο Ρήγας να παίρνει την άδεια του λογοκρίτη της Αυστριακής Αστυνομίας. Τίποτε δεν τυπώνονταν τότε χωρίς την άδειά του. Κατόρθωσε, ωστόσο, να αποκρύψει τον πραγματικό σκοπό της έκδοσης της *Χάρτας*, με τα στοιχεία, που καταχώρισε και τα οποία αποκωδικοποιήσαμε· το «ρόπαλο του Ηρακλέους»⁷ στον τίτλο της *Χάρτας* και στην *Επιπεδογραφία τής Κωνσταντινουπόλεως*, όπως επίσης και στους χάρτες Βλαχίας και Μολδαβίας, και τον ιδιαίτερο συμβολισμό των συνόρων, τον οποίο δεν αναγράφει στο Υπόμνημα της *Χάρτας* του. Επίσης, καταχώρισε 162 νομίσματα σε όλα τα φύλλα της *Χάρτας*, καθώς και εννέα Επιπεδογραφίες ιστορικών τόπων και γεγονότων της αρχαίας Ελλάδος, εκ των οποίων η μία ήταν της γενέτειράς του, του Βελεστίνου, επεξηγώντας πως οι Επιπεδογραφίες είναι για την περιήγηση του *Νέου Αναχάρσιδος* στην αρχαία Ελλάδα, όπως εξάλλου αναφέρει και στον τίτλο. Επίσης, ο Ρήγας πρόσθεσε στα περιθώρια, στο νότιο και βόρειο μέρος της δωδεκάφυλλης *Χάρτας*, τα ονόματα ενδόξων αρχαίων ανδρών καθώς και τους διαχρονικούς εξουσιαστές του Βαλκανικού χώρου της *Χάρτας* του, φθάνοντας μέχρι τον σουλτάνο Σελίμ τον Γ', του 1789.

Εκδότης της *Χάρτας τής Ελλάδος* ήταν ο Ρήγας και χαράκτης ο γνωστός στην εποχή του χαλκογράφος Φρανσουά Μήλλερ (Franz Müller, 1755-1816). Επί πλέον, ο ίδιος ο Ρήγας φρόντισε να διαθέσει τους χάρτες του, όπως και τα άλλα βιβλία που εξέδωσε. Ωστόσο, αφού έλαβε διαβατήριο από τις αυστριακές αρχές, τον Δεκέμβριο του 1797 αφίχθηκε στην Τεργέστη, με σκοπό να κατέλθει στην Ελλάδα. Όμως, προδόθηκε από τον μικρόψυχο Έλληνα έμπορο και συνελήφθη, με αποτέλεσμα να οδηγηθεί μετά έξι μηνών βασανιστήρια μαζί με άλλους επτά Συντρόφους του στον θάνατο. Κατ' αυτόν τον τρόπο διακόπηκε εν τη γενέσει του το στρατηγικό σχέδιο της επανάστασής του για την αποτίναξη της απολυταρχικής εξουσίας του σουλτάνου και την απόκτηση της ελευθερίας των σκλαβωμένων ραγιαδών. Παρ' όλα αυτά, ο επαναστατικός παιάνας *Θούριος*, είχε αρχίσει να διαδίδεται και να ατσαλώνει τους σκλαβωμένους για την απόφασή τους για επανάσταση και ελευθερία.

Β). Τρία χρόνια μετά την έκδοση της *Χάρτας* του Ρήγα και δύο χρόνια από τον μαρτυρικό θάνατό του, το 1800, εκδίδεται στη Βιέννη παρόμοιος, εκ πρώτης όψεως, χάρτης με εκείνον του Ρήγα και τίτλο *Πίναξ Γεωγραφικός τής Ελλάδος*. Εκδότης του χάρτη, όπως δηλώνεται στον τίτλο, στα ελληνικά και γαλλικά, ήταν ο χαράκτης χαλκογράφος Φρανσουά Μύλλερ, ο οποίος ήταν και χαράκτης της *Χάρτας*. Τονίζουμε ότι ο Ανθίμος Γαζής (1764-1828)⁸ δεν ήταν ο εκδότης του *Πίνακα*, όπως συνεχώς

⁵ Δημ. Καραμπερόπουλος, «Γιατί ο Ρήγας διάλεξε χάρτη της αρχαίας Ελλάδος ως πρότυπο της "Χάρτας της Ελλάδος";», *Υπέρεια*, τόμ. 4, *Πρακτικά Δ' Διεθνούς Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνου-Ρήγας» (Βελεστίνου 2003)*, Αθήνα 2006, σελ. 591-604.

⁶ Δημ. Καραμπερόπουλος, *Η "Χάρτα της Ελλάδος" του Ρήγα. Τα πρότυπά της...*, ό.π. Γ. Τόλιας, *Χάρτες και Ιστορίες. Ελληνικές τοπογραφίες της Αναγέννησης και των Φώτων*, Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 115.

⁷ Δημ. Καραμπερόπουλος, *Το "ρόπαλο του Ηρακλέους" στους χάρτες του Ρήγα. Νέες έρευνες*, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα, 2010.

⁸ Το έτος γεννήσεως του Ανθίμου Γαζή είναι το 1764 και όχι το αναγραφόμενο 1758 (Ευαγ. Λιβιεράτος, *Το Άγιον Όρος και Κύπρος στον χάρτη της Ελλάδος του Ανθίμου Γαζή*, Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 9). Μάλιστα, ο ίδιος ο Γαζής το αναγράφει στη σχετική προσωπογραφία του στο βιβλίο του

επαναλαμβάνεται, απλά έκανε τις σχετικές «επιδιορθώσεις»· χαρακτηριστικά αναγράφεται στον τίτλο του χάρτη, «*επίδ.[ιορθωθείς] υπό Α.Α. Γαζή και έκδοθείς παρά Φρανσοά Μύλλερ*». Εκδότης δηλαδή του Πίνακα ήταν ο Μύλλερ. Ο πλήρης τίτλος είναι: «*Πίναξ Γεωγραφικός τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τὰ παλαιὰ καὶ νέα ὀνόματα. Ἐπίδ. ὑπὸ Α. Α. Γαζῆ Μηλιώτου καὶ έκδοθείς παρά Φρανσοά Μύλλερ. Ἀφιερωθεὶς τῷ Γένει τῶν Ἑλλήνων. α.ώ. 1800. Ἐν Βιέννῃ*»⁹. Το ίδιο δηλώνεται και στον γαλλικό τίτλο, πως ο Μύλλερ είναι εκδότης του Πίνακα, χωρίς μάλιστα να μνημονεύεται ο Γαζής για τις επιδιορθώσεις του: «*Carte de la Grèce/ dressée d'après les descriptions les plus récentes/ par Fr. Th. Müller/ a Nienne, chez l'auteur Faubourg de la Mieden no 404*».

Ενδιαφέρον έχει να αναφέρουμε ότι τους όρους «Χάρτα» και «Πίναξ Γεωγραφικός» τους εξηγούν οι Δημητριείς στην *Γεωγραφία νεωτερικῆ*¹⁰. Συγκεκριμένα αναφέρουν, «*Χάρτα ὅπου τὴν ὠνόμαζαν οἱ παλαιοὶ Γεωγραφικὸν πίνακα (Ἀναξίμανδρος ὁ Μιλήσιος ὁ μαθητὴς τοῦ Θαλοῦ πρῶτος ἐξέδωκε Γεωγραφικὸν πίνακα Ἕστράβ. βιβ. α') εἶναι μιὰ κόλλα χαρτὶ εἰς τὴν ὁποία εἶναι περιγεγραμμένη ἡ θέσι ὅλης τῆς Γῆς, ἢ ἐνὸς μέρους ἀπὸ τὰ 4, ἢ ἐνὸς μεγάλου τόπου, ἢ ἐπαρχίας τινός, ἢ καμμιαῖς πόλεως, χωριοῦ, ἀγροῦ, κήπου καὶ τ.*». Υποθέτουμε πως ο Ρήγας θα έλαβε τον όρο Χάρτα μάλλον από την *Γεωγραφία νεωτερικῆ*, την οποία συχνά μνημονεύει στον *Νέο Ἀνάχαρσι*¹¹. Προστίθεται ακόμη ότι στην *Γεωγραφία* του Μελετίου χρησιμοποιείται ο όρος «Πίναξ Γεωγραφικός» καθώς και στην επανέκδοσή της από τον Ανθίμο Γαζή¹².

Δεν έχει δοθεί, ωστόσο, κάποια εξήγηση, από όσο είναι μέχρι σήμερα γνωστό, για τον λόγο έκδοσης του Πίνακα *Γεωγραφικὸς τῆς Ἑλλάδος* από τον χαρακτή Μύλλερ με την βοήθεια του Ανθίμου Γαζή, ούτε ακόμη και από τους ασχολούμενους με την χαρτογραφία της τότε εποχής. Θεωρούμε, όπως έχουμε υποστηρίξει σε πρόσφατη εργασία μας¹³, πως μάλλον ο χαρακτήης Μύλλερ, που ήταν και χαρακτήης της *Χάρτας* του Ρήγα, θα εντυπωσιάστηκε από το ενδιαφέρον, που εκδηλώθηκε, για την έκδοση αυτή του Ρήγα και από την ζήτηση των αντιτύπων της *Χάρτας τῆς Ἑλλάδος*, όπως φαίνεται από την αποδοχή, που είχε με τις κριτικές, και από τα πολλά πρωτότυπα αντίτυπα, που έχουν διασωθεί και καταγραφεί σε διάφορες βιβλιοθήκες της Ελλάδος και του Εξωτερικού¹⁴. Μετά το γεγονός του μαρτυρικού θανάτου του Ρήγα Βελεστινλή, το 1798, που απαγορεύτηκαν και τα έργα του, υποθέτουμε πως ο χαρακτήης της *Χάρτας*, Μύλλερ, θα θεώρησε καλό να εκδώσει τροποποιημένη την

Γραμματική των φιλοσοφικών επιστημών, Βιέννη 1799. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλος, *Περί Ανθίμου Γαζή και ιατροῦ Ἀγγέλου Μελισσηνοῦ*, Αθήνα 1998, σελ. 7-10.

⁹ Το όνομα του χαρακτή στα ελληνικά στη *Χάρτα* είναι «Φρανσοά Μήλλερ» και στον Πίνακα «Φρανσοά Μύλλερ».

¹⁰ Δανιήλ ιερομονάχου και Γρηγορίου ιεροδιακόνου τῶν Δημητριάων, *Γεωγραφία Νεωτερικῆ*, ἐν Βιέννῃ, παρά τῷ εὐγενεῖ κυρίῳ Θωμᾷ τῷ Τράτνερν 1791, ἐπιμέλεια Αικ. Κουμαριανοῦ, Νέα Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη, Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας», Αθήνα 2006, σελ. 56.

¹¹ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ἀνάχαρσις*, Βιέννη 1797, ἀναστατικὴ επανέκδοση ἐπιμέλεια-εἰσαγωγή-εὐρετήριο Δημ. Καραμπερόπουλου, Ἐπιστημονικὴ Ἐταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστινίου-Ρήγα, Αθήνα 2006, σελ. 141, 142, 148.

¹² Μελετίου, *Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα...πλείστοις δὲ σημειώμασιν ἐπανεξεθεῖσα μετὰ καὶ τινῶν παραρτημάτων, καὶ πέντε Γεωγραφικῶν Πινάκων, καὶ ἐπιδιορθωθείσα, ἐξεδόθη ἤδη τὸ δεῦτερον ὑπὸ Ἀνθίμου Γαζῆ τοῦ Μηλιώτου*, τόμ. Α', Ἐν Βενετία, 1807, φωτομηχανικὴ επανεκτύπωση, ἐκδόσεις Μάτι, Αθήνα 2006, σελ. 8, 30, 37, 56.

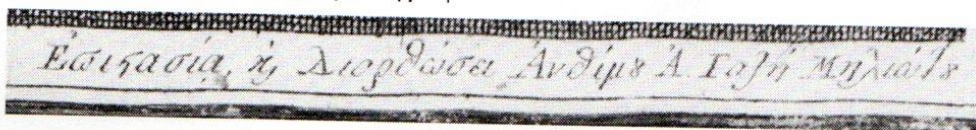
¹³ Δημ. Καραμπερόπουλος, «Πίναξ Γεωγραφικός τῆς Ἑλλάδος, Βιέννη 1800, έκδοση του Ανθίμου Γαζή ἢ του F. Müller;», *Θεσσαλικὸ Ἡμερολόγιο*, τόμ. 75, 2019.

¹⁴ Μέχρι σήμερα έχουν καταγραφεί 55 πρωτότυπα αντίτυπα της *Χάρτας τῆς Ἑλλάδος*. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλου, «Τα σωζόμενα πρωτότυπα αντίτυπα τῆς *Χάρτας τῆς Ἑλλάδος* του Ρήγα-Συμπλήρωση», *Υπέρεια*, τόμ. 5, *Πρακτικὰ Ἐ' Διεθνούς Συνεδρίου «Φεραὶ-Βελεστινίου-Ρήγας» (Βελεστινίου 2007)*, Αθήνα 2010, σελ. 891-895.

Χάρτα, κάνοντας μερικές «επιδιορθώσεις», ώστε να είναι εύκολη η λήψη της άδειας από τον λογοκρίτη της Αυστριακής Αστυνομίας. Σμίκρυνε το μέγεθος του χάρτη σε τέσσερα φύλλα, για να είναι λιγότερα τα έξοδα έκδοσης και να είναι ευκολομεταχειρίστη.

Για τον σκοπό αυτό, ο Μύλλερ θα ζήτησε την βοήθεια του Ανθίμου Γαζή, ο οποίος μετά την έλευσή του το 1796 στη Βιέννη, είχε ήδη αρχίσει να ασχολείται με εκδόσεις βιβλίων, στα οποία μάλιστα υπήρχαν και χαρακτηριστικά. Συγκεκριμένα, το 1799 ο Γαζής είχε εκδώσει το βιβλίο, που μετέφρασε και το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί ως βιβλίο φυσικής ιστορίας, με τίτλο *Γραμματική τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν*¹⁵, σε δυο τόμους, στο τέλος των οποίων τέθηκαν και πολλά χαρακτηριστικά, τα οποία χαλκογραφήθηκαν από έναν άλλο χαρακτή της Βιέννης, τον Σχινδελμάιερ (Karl Robert Schindelmayer). Μάλιστα, το βιβλίο αυτό, επισημαίνουμε, εκδόθηκε με την οικονομική ενίσχυση των Ζωσιμάδων.

Επί πλέον, την ίδια χρονιά, το 1800, ο Γαζής εξέδιδε στον ίδιο χαρακτή, τον Σχινδελμάιερ, τον παγκόσμιο χάρτη με τίτλο *Ἄτλας ἢ Χάρτης περιέχων πίνακας τῆς Ὑδρογείου*¹⁶, του λόγιου ελληνικής παιδείας Γεωργίου Γκολέσκου (c. 1776-1848), ο οποίος, χρηματοδότησε την έκδοση. Μάλιστα, αναγράφεται στο κάτω δεξιό περιθώριο ότι η έκδοση έγινε με την επιστασία και την διόρθωση του Ανθίμου Γαζή, «Ἐπιστασία καί διορθώσεις Ἀνθίμου Ἀ. Γαζῆ Μηλιώτου». Προσθέτουμε πως ο Γκολέσκου έγραψε ένα αρχαιοελληνικό στιχούργημα για τη *Χάρτα τῆς Ἑλλάδος* του Ρήγα Βελεστινλή, το οποίο δημοσιεύθηκε μαζί με εκείνο του λόγιου Στεφάνου Κομμητά (c 1770-1830) στην *Εφημερίδα των αδελφών Πούλιου*¹⁷.

Στο περιθώριο κάτω δεξιά του χάρτη *Ἄτλας ἢ Χάρτης περιέχων πίνακας τῆς Ὑδρογείου* αναγράφεται ολοκάθαρα πως ο Γαζής είχε την επιμέλεια της έκδοσής του

Θεωρούμε ότι ο Γαζής δεν θα είχε την οικονομική δυνατότητα να χρηματοδοτήσει την έκδοση του *Πίνακα Γεωγραφικοῦ*, όπως εξάλλου δεν είχε την δυνατότητα και για το βιβλίο, που εξέδωσε τον προηγούμενο χρόνο με την οικονομική συνδρομή των Ζωσιμάδων. Γι' αυτό, πέρα από την αναφορά στον τίτλο του χάρτη, υποστηρίζουμε ότι ο χάρτης αυτός εκδόθηκε από τον Μύλλερ, ως εμπορική δραστηριότητα, και όχι από τον Γαζή, ο οποίος έκανε μόνο τις σχετικές επιδιορθώσεις, που θα του ζήτησε ο Μύλλερ. Θα πρέπει πλέον ο *Πίναξ Γεωγραφικός* να αναφέρεται ως έκδοση του Μύλλερ και όχι ως έκδοση του Γαζή¹⁸, όπως επαναλαμβάνεται από τους ασχολούμενους με τους χάρτες της προεπαναστατικής

¹⁵ Δημ. Καραμπερόπουλος, *Γνώσεις ανατομίας και φυσιολογίας του θεσσαλού Διδασκάλου του Γένους Ανθίμου Γαζή. Παράρτημα: Βενιαμίν Μαρτίνου, Γραμματική των φιλοσοφικών επιστημών, Βιέννη 1799, Νικοδήμου Αγορείτου, Εγχειρίδιον συμβουλευτικόν, Κεφ. «Περί Καρδίας», Βιέννη 1799, έκδ. Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φεράων-Βελεστινίου-Ρήγα, Αθήνα 1993.*

¹⁶ Ευάγγ. Λιβιεράτος, «Ανθίμος Γαζής. Ἄτλας ἢ χάρτης... τῆς ὑδρογείου 1800», έντυπο υποστήριξης τῆς έκθεσης χαρτῶν *Ἡ Κοζάνη στον Κόσμο των Χαρτῶν, 12 Οκτωβρίου-7 Δεκεμβρίου 2008*, Κοζάνη, Δημοτική Χαρτοθήκη. Ο Γαζής μνημονεύει την έκδοση αυτή σε υποσημείωση στην επανέκδοση ἡς Γεωγραφίας του Μελετίου. Βλ. Μελετίου, *Γεωγραφία...*, ὁ.π., τόμ. Α', σελ. 30.

¹⁷ *Εφημερίς*, 20 Φεβρουαρίου 1797, σελ. 162-162^α, αναστατική επανέκδοση, επιμέλεια Λεάνδρου Βρανούση, Κέντρο Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού τῆς Ακαδημίας Αθηνῶν, *Προλεγόμενα*, τόμ. 5, Αθήνα 1995, σελ. 406-424.

¹⁸ Δημ. Καραμπερόπουλος, «*Πίναξ Γεωγραφικός τῆς Ἑλλάδος*, Βιέννη 1800, έκδοση του Ανθίμου Γαζή ἢ του F. Müller;», ὁ.π.

εποχής¹⁹. Επιπρόσθετα, θα καταβλήθηκε προσπάθεια να διαφοροποιηθεί η έκδοση του *Πίνακα Γεωγραφικού* από την *Χάρτα* του Ρήγα, ώστε να ήταν δυνατόν ο Μύλλερ να λάβει την σχετική άδεια εκδόσεως από τον λογοκρίτη της Αυστριακής Αστυνομίας.

Επισημαίνουμε ακόμη ότι ο Μύλλερ, ως εκδότης του *Πίνακα Γεωγραφικού*, είχε την φροντίδα για την πώληση του *Πίνακα*, όπως ο Ρήγας για την *Χάρτα*. Αυτό προκύπτει από την έρευνα του αυστριακού καθηγητού Johannes Dörflinger, ο οποίος επισημαίνει ότι στο φύλλο της εφημερίδας της Βιέννης *Wiener Zeitung*, 12 Ιουλίου 1800, υπάρχει μία ανακοίνωση του Müller προς όσους θα επιθυμούσαν να συνδράμουν οικονομικά την έκδοση του *Πίνακα* με την προαγορά αντιτύπων του (προς 6 φλορίνια το ένα), και επί πλέον στο φύλλο της 24 Σεπτεμβρίου 1800 της ίδιας εφημερίδας, ο Müller γνωστοποιεί στο αναγνωστικό κοινό την περάτωση του χάρτη²⁰.

Ενδιαφέρον έχει, ωστόσο, να προσεχθεί η φράση στον τίτλο «Ἐπίδ.[ιορθωθείς] παρὰ Α.Α. Γαζή», που σημαίνει ότι σε χάρτη, που του έδωσε ο εκδότης Μύλλερ, θα γίνονταν οι «επιδιορθώσεις». Και ο χάρτης, που θα είχε μπροστά του ο Μύλλερ και τον έδωσε στον Γαζή να κάνει τις επιδιορθώσεις, δεν θα ήταν άλλος από την *Χάρτα* του Ρήγα, της οποίας ήταν χαρακτήρας και γνώριζε το αντικείμενο και επί πλέον ο εκδότης της δεν ήταν εν ζωή, είχε ήδη ο Ρήγας προ διετίας θανατωθεί. Ακόμη, θα πρέπει να δοθεί προσοχή και στην ίδια φράση του τίτλου του *Πίνακα*, «με τα παλαιά και νέα ονόματα», που υποδηλώνει έμμεσα πως πρότυπο ήταν η *Χάρτα* «με τας παλαιάς και νέας ονομασίας», δίνοντας έτσι την εντύπωση έμμεσης υποδήλωσης ταυτότητας.

Ωστόσο, έχει υποστηριχθεί εμφαντικά ότι «ο *Πίναξ Γεωγραφικός της Ελλάδος*, θεωρήθηκε λανθασμένα είτε ως “αντίγραφο” σε σμίκρυνση της *Χάρτας* του Ρήγα, είτε ως “επανεκδοση” της από τον Γαζή». Και ακόμη προστέθηκε πως «Ο χάρτης της Ελλάδος του Ανθίμου Γαζή...θεωρείται, στη μέχρι τώρα βιβλιογραφία, ως αντίγραφο της *Χάρτας* του Ρήγα: άλλοτε ως επανεκδοση της από τον Γαζή, για να αναπληρωθεί το κενό που άφησε η κατάσχεση της *Χάρτας*, ως επαναστατικού έργου από τους Αυστριακούς μετά τη σύλληψη του εθνεγέρτη και άλλοτε ως απλή σμίκρυνσή της»²¹.

Θα παρατηρούσαμε στα ανωτέρω, πως αν γίνονταν μια συστηματική και προσεκτική μελέτη θα διαπιστώνονταν πως ο εκδότης του *Πίνακα* Μύλλερ, ως χαρακτήρας της *Χάρτας*, χρησιμοποίησε την *Χάρτα* ως πρότυπο στην έκδοση του *Πίνακα* και έδωσε στον Γαζή να κάνει τις «επιδιορθώσεις», για να μπορεί να πάρει την άδεια της εκτυπώσεως από τον λογοκρίτη της Αυστριακής Αστυνομίας. Θα διαπιστώνονταν τότε πως τα γεωγραφικά όρια της *Χάρτας* ανευρίσκονται τα ίδια και στον *Πίνακα*: οι Επαρχίες και Τοπαρχίες είναι ίδιες, καθώς και τα ονόματά τους· τα σύνορα στην Δαλματία και Κάτω Ουγγαρία είναι τα ίδια· οι συμβολισμοί συνθηκών πολέμων, ναυμαχιών, μαχών, που ο Ρήγας έχει καταχωρίσει στην *Χάρτα* του,

¹⁹ Ενδεικτικά βλ. Ευαγγ. Λιβιεράτου, *Άγιον Όρος και Κύπρος στον χάρτη της Ελλάδος του Ανθίμου Γαζή 1800*, Αγιορειτική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη, 2008.

²⁰ «Ο J. Dörflinger θεωρείται αυθεντία επί του θέματος. Είναι ο συγγραφέας του βιβλίου “Die österreichische Kartographie im 18. und zu Beginn des 19. Jahrhunderts unter besonderer Berücksichtigung der Privatkartographie zwischen 1780 und 1820. Wien : Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1984-1988. ISBN 3-7001-0646-7 and ISBN 3-7001-1480-X. – Τα κεφάλαια στα οποία γίνεται αναφορά στους ελληνικούς χάρτες είναι στον Τόμο I, σελ 142-146 και στον Τόμο II, σελ. 733-734». Αναφέρονται από τον Ν. Βαμβουνάκη στο ιστολόγιό του, <http://Gazismapgreece.blogspot.com>, Anthimos Gazis: Pinax Geographikos tes Hellados”, Vienna 1800. Ανάρτηση 15 Ιουλίου 2009, σελ. 11.

²¹ Ευάγγ. Λιβιεράτος, *Άγιον Όρος και Κύπρος...*, ό.π., σελ. 13 και 19-20 αντίστοιχα.

αναγράφονται τα ίδια, ακόμη και με τσακισμένη την Ημισέληνο στις ναυμαχίες της Ναυπάκτου και Τσεσμέ· επίσης, τα συνοδευτικά κείμενα, που ο Ρήγας έχει αναγράψει σε πολλά τοπωνύμια, είναι τα ίδια και στον *Πίνακα*· τα ονόματα μεγάλων ανδρών της αρχαίας Ελλάδος, τα οποία αναγράφονται στα νησιά και σε πόλεις, είναι τα ίδια και στον *Πίνακα* (εκτός εκείνα στην Χίο)· το Ανεμολόγιο της *Χάρτας* στο σχήμα και με τα αναγραφόμενα κείμενα είναι το ίδιο και στον *Πίνακα*· ο σχεδιασμός στο επίτιτλο κόσμημα της *Χάρτας* με τον ροπαλοφόρο Ηρακλή και την έφιππο Αμαζόνα, που, όπως έχουμε υποστηρίξει, είναι του Ρήγα σύλληψη και σχεδιασμός, για να εξυπηρετήσει το επαναστατικό του σχέδιο, είναι ίδιος και στον *Πίνακα*, καθώς και όλες οι άλλες παραστάσεις, με μικρές προσθήκες.

Οι λίγες «επιδιορθώσεις», τις οποίες επέφερε ο Άνθιμος Γαζής στο σχήμα της Μαγνησίας και των νήσων Σποράδων, του Αγίου Όρους, στα δυτικά παράλια του Ευξείνου Πόντου κλπ., δεν αλλοιώνουν την εικόνα της *Χάρτας*, ως προτύπου του *Πίνακα*. Η σκοπιμότητα λήψης της άδειας εκτύπωσης και έκδοσης από τον Μύλλερ του *Πίνακα* κατέστησε αναγκαίες τις «επιδιορθώσεις» αυτές του Γαζή.

Και κάτι τελευταίο, σε υποσημείωση στην *Γεωγραφία* του Μελετίου, ο Γαζής μνημονεύει ως «ήμέτερον» τον χάρτη, που επιμελήθηκε, του Γεωργίου Γολέσκου το 1800. Δεν κάνει μνεία του *Πίνακα Γεωγραφικού τῆς Ἑλλάδος*, ως «ήμέτερον», που εκδότης ήταν ο Μύλλερ και ο ίδιος είχε κάνει μόνο «επιδιορθώσεις» και τούτο, υποθέτουμε, διότι δεν ήταν δική του έκδοση, ούτε την επιμέλεια είχε, «Ὁ τοῦ Γεωργίου Γολέσκου ἐκ τῶν ἡμετέρων ὀλικὸς Γεωγραφικὸς Πίναξ ἄριστος πρὸς κατάληψιν τῆς τε Μαθηματικῆς καὶ Πολιτικῆς Γεωγραφίας. Οὗτος ἐξεδόθη τῷ 1800 ἐν Βιέννῃ»²².

Οι «επιδιορθώσεις»

Σημειώσουμε στη συνέχεια τις σχετικές «επιδιορθώσεις», που έγιναν στην *Χάρτα* για τον *Πίνακα Γεωγραφικό* με την υπόδειξη του Ανθίμου Γαζή και την εφαρμογή από τον εκδότη και χαράκτη Μύλλερ, ώστε να διαφέρει από την *Χάρτα* και κατ' αυτόν τον τρόπο να ήταν δυνατόν να δίνονταν η άδεια εκτύπωσης του *Πίνακα* από τον λογοκρίτη της Αυστριακής Αστυνομίας.

1). Αφαιρέθηκαν χαρακτηριστικά στοιχεία της *Χάρτας*: α). Η *Ἐπιπεδογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως*, β). Τα 162 νομίσματα, γ). Οι εννέα επιπεδογραφίες, δ). Οι πίνακες ονομάτων ενδόξων ανδρών της αρχαίας Ελλάδος και των διαχρονικών κυρίαρχων του σχετικού χώρου μέχρι της εποχής του σουλτάνου Σελίμ του Γ', από τα άνω και κάτω περιθώρια των φύλλων της *Χάρτας*, ε). Ο συμβολισμός της «Ἡμισελήνου» με το αντίστοιχο όνομα «Ὄθωμανικὴ δύναμις» από το Υπόμνημα «Ἐξήγησις τῶν ἐν τῷ χάρτῃ Σημείων» του *Πίνακα*, ενώ τα υπόλοιπα σύμβολα και κείμενα είναι τα ίδια. Δεν διαφαίνεται να ήταν τυπογραφική αβλεψία. Υποστηρίζουμε πως σκόπιμα θα αφαιρέθηκε μέσα στο γενικό πνεύμα, όπως και τα παραπάνω μνημονευθέντα, ώστε να υπάρχουν διαφορές με την *Χάρτα* του Ρήγα. Ἐτσι θα ήταν σύμφωνα με το γενικότερο κλίμα της διπλωματικής επικοινωνίας της Αυστρίας με την Υψηλή Πύλη, μετά την προ δύο ετών παράδοση και τον θάνατο του Ρήγα, όπως περιγράφεται στα σχετικά έγγραφα περί Ρήγα²³, «Πιστεύομεν, ὅτι ἐδόσαμεν ἤδη εἰς τὴν Πύλην κραταιοτάτην ἀπόδειξιν τῶν ἡμετέρων τοιούτων εὐμενῶν καὶ εἰλικρινῶν αἰσθημάτων ἐν τῇ ὑποθέσει τῆς ἐγκαίρως ἐνταῦθα ἀνακαλυφθείσης καὶ οὐ μόνον διὰ

²² Μελετίου, *Γεωγραφία...*, ὁ.π., τόμ. Α', σελ. 30, υποσημ. β'.

²³ Αιμιλίου Λεγράν, *Ἀνέκδοτα ἐγγράφα περί Ρήγα Βελεστινλή και των συν αυτώ μαρτυρησάντων*, Αθήνα 1891, αναστατική επανέκδοση με επιμέλεια και ευρετήριο Δημ. Καραμπερόπουλου, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1996, σελ. 119.

της συλλήψεως των ενόχων, αλλά και δια της ολοσχερούς εξοντώσεως και εξαφανίσεως τῶν στασιαστικῶν αὐτῶν συγγραφῶν οὕτως εἰπεῖν ἐν αὐτῇ τῇ γεννήσει καταπνιγείσης ἐλληνικῆς συνωμοσίας, περὶ ἧς ἔπεται ἐνταῦθα συνημμένη περίληψις τῶν συνταχθέντων πρακτικῶν τῆς ἀνακρίσεως...». Θα υπήρχε κίνδυνος ἀρνήσεως του λογοκρίτη για την ἐκδοση της ἀδείας ἐκτύπωσης, ἀν δὲν γίνονταν οἱ ἀναγκαῖες ἐπιδιορθώσεις, μᾶλλον καὶ ἡ Τουρκικὴ Πρεσβεία παρακολουθοῦσε τὶς σχετικὲς δραστηριότητες. Ωστόσο, σημειώνουμε ὅτι διατηρήθηκε ὁ συμβολισμὸς αὐτὸς τῆς Ἡμισελήνου τσακισμένης στὶς ναυμαχίες Ναυπάκτου 1571 καὶ Τσεσμέ 1770. Ἴσως δὲν προσέχθηκε ἡ παρουσία τους, λόγω τῆς σμικρότητάς τους.

2). Τὸ Ἀνεμολόγιο τῆς *Χάρτας* διατηρήθηκε τὸ ἴδιο στὶς διαστάσεις καὶ τὰ κείμενα στὸν *Πίνακα*, τέθηκε ὁμοίως σὲ ἄλλη θέση, πάνω ἀπὸ τὸν χῶρο τοῦ τίτλου τοῦ *Πίνακα*.

3). Σημαντικὴ «ἐπιδιόρθωση» εἶναι ἐκείνη τοῦ ονόματος τοῦ χάρτη με τὴν χρῆση τοῦ ὀρου *Πίναξ Γεωγραφικὸς τῆς Ἑλλάδος*, ἀντὶ τοῦ ὀρου *Χάρτα τῆς Ἑλλάδος*. Ἡ ἐπιλογή αὐτὴ θεωροῦμε ὅτι θα ἦταν τοῦ Γαζῆ, ὁ ὁποῖος χρησιμοποίησε, ἐπίσης, τὸν ὀρο *Πίναξ* στὶς ἐκδόσεις του. Ἦδη τὸν ὀρο *Πίναξ Γεωγραφικὸς* ὁ Γαζῆς χρησιμοποίησε τὸ 1799 σὲ χάρτη τοῦ πρώτου τόμου τοῦ βιβλίου του, *Γραμματικὴ τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν*. Καὶ σὲ ἐπόμενους χάρτες, ποὺ ἐξέδωσε, χρησιμοποίησε ὁμοίως τὸν ὀρο *Πίναξ*, ὅπως *Πίναξ Γεωγραφικὸς τῆς Εὐρώπης*, 1801, *Πίναξ Γεωγραφικὸς τῆς Ἀσίας*, 1802, *Πίναξ Καθολικὸς τῶν δύο Ἡμισφαιρίων*, 1804. Ἐπίσης καὶ στὸν χάρτη ποὺ ἐπιμελήθηκε με τίτλο *Πίναξ χωρογραφικὸς τῆς μεγάλης Ἀρχισατραπίας Ἰκονίου...παρὰ τοῦ πρότερον ἀρχιερατευσάντος Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως κυρίου Κυρίλλου, ἐπιστάσιᾳ Ἀνθίμου Γαζῆ, ἐν Βιέννῃ 1812, ἐχαράχθη ὑπὸ Κ. Νεϊκλή*. Ὁμοίως, οἱ χάρτες ποὺ συνόδευαν τὴν ἐπανεκδοση τῆς *Γεωγραφίας* τοῦ Μελετίου τοῦ 1807 (Εὐρώπη, Ἑλλάς, Ἀσία, Ἀμερικὴ, Ἀφρικὴ), ἐκδόθηκαν ἀπὸ τὸν Ἀνθίμο Γαζῆ, «...προσέτι δὲ καὶ μὲ τὸς τέσσαρους Γενικοὺς Γεωγραφικοὺς Πίνακας, καὶ μὲ ἐκεῖνον τῆς πατρίδος ἡμῶν Ἑλλάδος...»²⁴.

4). Μερικὲς «ἐπιδιορθώσεις» ἐγέναν στὴν παράσταση τῆς γυναικείας μορφῆς, (θεὰ Ἐπιστήμη ἢ Ἀθηνά;) στὸ πάνω μέρος τοῦ εἰκονογραφημένου τίτλου τοῦ *Πίνακα*²⁵: προστέθηκαν ἡ περικεφαλαία, ἡ σφαῖρα²⁶ πάνω στὸ βιβλίο με τὰ γεωμετρικὰ σχήματα, τὸ δόρυ, ἡ ἀσπίδα με τὴν μορφή τῆς Μέδουσας καὶ ἐγένε ἀλλαγὴ τοῦ κειμένου στὸ ἀνοιχτὸ βιβλίο. Ἀντὶ τοῦ τόσου γνωστοῦ καὶ ευκολοδιάβαστου χωρίου ἀπὸ τὸν Ὀμηρο, «Πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω»²⁷, ὁ Γαζῆς ἀνέγραψε ἓνα ἀπὸ τὸν Σοφοκλή, Αἴας 35, «τά τ' εἰσέπειτα σῆ κυβερνώμαι χερὶ». Σημειώνεται ὡστόσο πὼς οἱ ὑπόλοιπες παραστάσεις στὸν τίτλο τοῦ *Πίνακα* εἶναι οἱ ἴδιες ὅπως καὶ στὴν *Χάρτα*.

5). Στὶς ἐπιδιορθώσεις ἦταν καὶ ἡ προσθήκη στὸ κάτω μέρος τοῦ *Πίνακα* ἐντὸς ἰδιαίτερου πλαισίου τῆς Σικελίας καὶ τῆς Κύπρου. Ἐντύπωση κάνει τὸ γεγονὸς ὅτι στὴν ἐπανεκδοση τῆς *Γεωγραφίας* τοῦ Μελετίου, ὁ Γαζῆς δὲν καταχωρίζει κάποια

²⁴ Μελετίου, *Γεωγραφία...*, ὁ.π., «Πρὸς τοὺς ἐντευξομένους», τόμ. Α', σελ. ια'.

²⁵ Οἱ διαστάσεις τοῦ σχεδιασμένου χῶρου τοῦ τίτλου τοῦ *Πίνακα* εἶναι μικρότερες, (31 εκ. X 36.5 εκ. ἐναντὶ 34 εκ. X 42 εκ. τῆς *Χάρτας*) καὶ ὄχι ἴσες, ὅπως ἔχει υποστηριχθεῖ, Εὐάγγ. Λιβιεράτος, *Ἅγιον Ὄρος...*, ὁ.π., σελ. 20.

²⁶ Ἡ σφαῖρα εἶναι τὸ κυρίαρχο σύμβολο τῆς γεωγραφικῆς γνώσης στὴν ἐμβληματικὴ χαλκογραφία τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔργου τοῦ Μελετίου *Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα*, Βενετία 1728, ἐνὸς ἔργου ἀναφορὰς στὴ γεωγραφικὴ συνιστώσα τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ», Εὐάγγ. Λιβιεράτος, *Ἅγιον Ὄρος...*, ὁ.π., υποσημείωση ἀρ. 11, σελ. 33.

²⁷ Ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ Ἀνθίμος Γαζῆς τελειώνει τὸν πρόλογό του στὴν ἐπανεκδοση τῆς *Γεωγραφίας* τοῦ Μελετίου τὸ 1807 με τὴ φράση αὐτὴ, ποὺ χρησιμοποίησε ὁ Ρήγας στὸν τίτλο, «Πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω».

υποσημείωση στο κείμενο «Περὶ τῆς Κύπρου νήσου»²⁸. Θεωρούμε ὅτι ὁ Ρήγας δὲν περιέλαβε τὴν Κύπρο στὴν *Χάρτα* του, διότι δὲν περιεχόταν στὸν πρότυπο χάρτη του Delisle, ποὺ χρησιμοποίησε. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Γαζής προσθέτει τὴν Σικελία, υποστηρίζουμε πὼς δὲν εἶχε γίνει ἀντιληπτός ὁ λόγος ἐκδόσεως τῆς δωδεκάφυλλης *Χάρτας τῆς Ἑλλάδος*: δὲν ἦταν ἀπλᾶ ἓνα χαρτογραφικὸ ἔργο, ἀλλὰ ὁ πολιτικὸς χάρτης τοῦ Βαλκανικοῦ χώρου, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Ρήγας ετοίμαζε τὸ στρατηγικὸ σχέδιο τῆς ἐπανάστασής του γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὴν πολύχρονη σκλαβιά²⁹. Ἴσως, ὁ Γαζής νὰ παρασύρθηκε ἀπὸ τὰ ὅσα ἀναγράφει ὁ Ρήγας στὸν μακροσκελὴ τίτλο τῆς *Χάρτας*, «... ἐν ἧ περιέχονται αἱ Νῆσοι αὐτῆς καὶ μέρος τῶν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ Μικρὰν Ἀσίαν πολυαρίθμων ἀποικιῶν αὐτῆς...». Υποστηρίζουμε, ὡστόσο, πὼς τὰ ἀνέγραψε αὐτά, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, γιὰ νὰ μὴν γίνει ἀντιληπτός ἀπὸ τὸν λογοκρίτη ὁ πραγματικὸς σκοπὸς τῆς ἐκδόσεως τῆς *Χάρτας* του, πὼς ἀποτελοῦσε τὸν πολιτικὸ χάρτη τοῦ δημοκρατικοῦ κράτους στὸν Βαλκανικὸν ἄντρο, τὸν ὁποῖο διαιρούσε σὲ Ἐπαρχίες καὶ Τοπαρχίες, ὅπως δηλώνεται στὸ Σύνταγμα του, καὶ με σύνορα, ὅπως ἔχουμε ἐπισημάνει, στὴν Δαλματία καὶ Κάτω Ουγγαρία.

Τονίζουμε ἐμφαντικὰ, ὅτι ὁ Ρήγας δὲν περιλαμβάνει ἄλλο γεωγραφικὸ μέρος στὴν *Χάρτα* του ἐκτὸς τοῦ χώρου, ποὺ ἠθέλε νὰ ἐλευθερώσει καὶ θὰ περιέχονταν στὸ δημοκρατικὸ κράτος του, στοιχεῖο ποὺ θὰ πρέπει νὰ προσεχθεῖ ἀπὸ τοὺς μελετητὲς τῆς *Χάρτας*, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται ἀποκλειστικὰ μετὰ τὴν χαρτογραφία τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρήγα καὶ δὲν μελετοῦν συστηματικὰ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Ρήγα, διατυπώνοντας ἀπόψεις, ποὺ δὲν εἶναι σύμφωνες μετὰ τὰ ἔργα τοῦ Ρήγα. Ἐπίσης, ἐπισημαίνουμε ὅτι οἱ περιοχὲς πρὸς Βορρὰ, ποὺ εἶναι ἐκτὸς τῆς Οθωμανικῆς αυτοκρατορίας, Δαλματία, Κάτω Ουγγαρία καὶ Τρανσυλβανία, (τὸ ἴδιο καὶ στὸν χάρτη Βλαχίας καὶ Μολδαβίας) διαχωρίζονται μετὰ σύνορα, ὅπως ἔχουμε ἐπισημάνει, μετὰ μιὰ ἰδιαίτερη διακεκομμένη παχιά γραμμὴ. Οἱ περιοχὲς αὐτὲς εἶναι ἐκτὸς τοῦ χώρου τοῦ κράτους τοῦ Ρήγα, ὅπως ὁ ἴδιος ὀρίζει τὰ σύνορα στὸν τίτλο τῆς *Χάρτας*³⁰, «...ἀπ' ἀνατολῶν, διὰ τῶν Μύρων τῆς Λυκίας μέχρι τοῦ Ἀργαθονίου ὄρους τῆς Βυθινίας, ἀπ' ἄρκτου διὰ τοῦ Ἄκ Κερμανίου, τῶν Καρπαθίων ὄρων, καὶ Δουνάβεως καὶ Σάββα τῶν ποταμῶν, ἀπὸ δυσμῶν διὰ τοῦ Οὔννα καὶ τοῦ Ἰωνίου πελάγους, ἀπὸ δὲ μεσημβρίας διὰ τοῦ Λυβικοῦ...». Υπογραμμίζουμε ὅτι ὁ συμβολισμὸς αὐτὸς τῶν συνόρων τῆς *Χάρτας* διατηρεῖται καὶ στὴν ἐκδόση τοῦ *Πίνακα* ἀπὸ τὸν Μύλλερ, χωρὶς νὰ ἔχει γίνει ἀντιληπτὴ ἡ σημασία του ἀπὸ τοὺς ἀσχολούμενους καὶ μετὰ τὸν *Πίνακα Γεωγραφικὸ τῆς Ἑλλάδος*. Προσθέτουμε ἀκόμη πὼς τὸ ρόπαλο τοῦ Ηρακλέους στὸν *Πίνακα*, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν παράσταση στὸ ἐπίτιτλο κόσμημα στὴν πάλιν μετὰ τὴν ἐφιππο Ἀμαζόνα, καταχωρίζεται στὶς ναυμαχίες τῆς Σαλαμίνας καὶ Μυκάλης καὶ στὶς μάχες τοῦ Μαραθῶνος καὶ Γρανικοῦ ποταμοῦ καὶ μετὰ τσακισμένον μάλιστα τὸ σύμβολο τῆς περσικῆς δυνάμεως.

6). Ὁ γεωγραφικὸς ἄντρος τῆς Μαγνησίας καὶ τῶν πλησίον νήσων, Σκιάθου, Σκοπέλου, Ἀλονήσου καὶ Λήμνου ἔχει διαφορετικὴ ἀκτογραμμὴ. Στὶς «ἐπιδιορθώσεις» του, ὁ Γαζής θὰ χρησιμοποίησε τὸν χάρτη τοῦ D'Anville, ὅπως ἔχει υποστηριχθεῖ³¹. Ὡστόσο, σημειώνουμε πὼς τὰ τοπωνύμια τῆς Λήμνου στὸν *Πίνακα* εἶναι τὰ ἴδια καὶ μάλιστα ἀναγράφεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ καταγόμενου ἀπὸ τὴν Λήμνον Φιλόστρατου, ὅπως στὴν *Χάρτα*. Σχετικὰ μετὰ τὰ τοπωνύμια τῆς Μαγνησίας τοῦ *Πίνακα* παρατηροῦμε ὅτι ἔχουν ἀφαιρεθεῖ μερικὰ καὶ ἔχουν προστεθεῖ ἄλλα. Συγκεκριμένα δὲν ἀναγράφονται οἱ δύο ποταμοὶ «Μάννα π.» «Λεωνίων. Ἄναυρος

²⁸ Μελετίου, *Γεωγραφία...*, ὁ.π., τόμ. Γ', σελ. 227-232.

²⁹ Δημ. Καραμπερόπουλος, *Ρήγας Βελεστινλής καὶ τὸ στρατηγικὸ σχέδιο τῆς ἐπανάστασής του*, Ἐπιστημονικὴ Ἐταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστινίου-Ρήγα, Ἀθήνα 2017.

³⁰ Ρήγα Βελεστινλή, *Χάρτα τῆς Ἑλλάδος...*, ὁ.π., φύλλο τέσσερα.

³¹ Ευάγγ. Λιβιεράτος, *Ἅγιον Ὄρος καὶ Κύπρος...*, ὁ.π., σελ. 39 κ. ἐξ.

π.» και «Αιάντειον». Το χωρίο «Νηλία» ενσωματώνεται στον *Πίνακα* με τις «Μηλιαίς». Το τοπωνύμιο της *Χάρτας* «Ορμένιον. Μαλάκι. Άγ. Γεώργιος», στον *Πίνακα* διαχωρίζεται, σε κωμόπολη «Ορμένιον» και «Άγ. Γεώργιος». Το χωρίο «Καστανέα» τίθεται σε άλλη θέση. Προστίθενται «Δράκια», «Άγιος Λαυρέντιος», «Νεχώρι», «Μούρεςσης. Ρίσα», «Κισσός», «Ανήλιον», «Πουρί». Στην *Χάρτα* αναγράφεται «Μηθώνη. Ζαγορά», ενώ στον *Πίνακα* η «Μεθώνη» είναι ξεχωριστά και βορειότερα, προστίθεται ωστόσο το αρχαίο τοπωνύμιο «Ολύζων» στην «Ζαγορά», το οποίο στη *Χάρτα* παρατίθεται στην «Τσαγκαράδα». Στη «Μελιβοία» δεν αναγράφεται το «πατρίς Φιλοκτήτου», όπως επίσης το δεύτερο όνομα του Πηλίου «Πλιασίδου»³², και το αρχαίο όνομα «Σηπιάς» στο «Τρίκερι».

7). «Επιδιόρθωση» έγινε και στην χερσόνησο του Αγίου Όρους, στην ακτογραμμή και στα τοπωνύμια. Χρησιμοποιήθηκε ως πρότυπο ένας χάρτης του D'Anville³³. Καταγράφονται στον *Πίνακα* οκτώ μόνο Μοναστήρια («Χίλιαντάρι, Σμένου»³⁴, Βατοπαίδι, Παντοκράτορος, Σταυρονικήτα, Λαύρας, Ρούσικο, Κωσταμονίτη) έναντι των είκοσι της *Χάρτας*, τα οποία αναφέρονται, όπως παρατηρούμε, και από τους Δημητριάδες στην *Γεωγραφία Νεωτερική*³⁵, την οποία ο Γαζής μνημονεύει σε υποσημείωση στην επανέκδοση της *Γεωγραφίας* του Μελετίου³⁶. Επί πλέον, δεν αναγράφονται στον *Πίνακα* οι πέντε Σκήτες της *Χάρτας* στο νότιο μέρος της χερσονήσου³⁷. Εντύπωση πάντως προκαλεί το γεγονός ότι ο αρχιμανδρίτης Γαζής, ο οποίος πέρασε από το Άγιον Όρος, δεν μνημονεύει όλα τα Μοναστήρια (ούτε το Καρακάλου, από όπου και αποκλήθηκε Καρακαληνός³⁸) και τις Σκήτες, όπως ο Ρήγας, στην επανέκδοση της *Γεωγραφίας* του Μελετίου, στην οποία απλά αναγράφεται αριθμητικά ότι υπάρχουν συνολικά είκοσι δύο μοναστήρια³⁹.

8). Η Επαρχία «ΘΡΑΚΗ-ΡΟΥΜΕΛΗ» στον *Πίνακα* δεν έχει τα δυτικά όρια, όπως στην *Χάρτα*, στον Στρυμόνα ποταμό, αλλά ανατολικότερα στα όρια του Νέστου ποταμού. Η αλλαγή αυτή θα είναι του Ανθίμου Γαζή, διότι τα όρια μεταξύ Μακεδονίας και Θράκης θεωρούνται εκείνα του Νέστου ποταμού σύμφωνα με τον Μελέτιο, «Ο Νέστος χωρίζει την Μακεδονίαν της Θράκης»⁴⁰. Επίσης, και ο χάρτης του Ντελίλ, όπως παρατηρούμε, αυτά τα όρια έχει στον Νέστο ποταμό.

Συνοψίζοντας μπορούμε να ισχυριστούμε πως από τον λογοκρίτη της Αυστριακής Αστυνομίας δόθηκε στον Μύλλερ η άδεια να τυπωθεί ο *Πίνακας*, εκ του γεγονότος ότι η έκδοση αυτή του *Πίνακα*, ήταν ιδιαίτερη με το μικρότερο μέγεθος, που αποφάσισε ο εκδότης Μύλλερ και των «επιδιορθώσεων», που επέφερε ο Ανθίμος Γαζής σε καίρια σημεία του γεωγραφικού χώρου της *Χάρτας*, στα οποία οδηγείται αμέσως το βλέμμα του παρατηρητή· στο κέντρο στην Μαγνησία και τα νησιά των Σποράδων, στην χερσόνησο του Αγίου Όρους, στην θέση του Ανεμολογίου, και στο νότιο μέρος, στην γυναικεία μορφή του τίτλου και στην Σικελία και την Κύπρο, που

³² Ο Γαζής αναφέρει και το δεύτερο όνομα του Πηλίου, «Πλιασίδου» σε σημείωση στην επανέκδοση της *Γεωγραφίας* του Μελετίου, ..., *ό.π.*, τόμ. Β', σελ. 450.

³³ Ευάγγ. Λιβιεράτος, *Άγιον Όρος και Κύπρος*, ..., *ό.π.*, σελ. 39 κ. εξ.

³⁴ Είναι η Ιερά Μονή «Εσφιγμένου», την οποία οι Δημητριάδες αποκαλούν «Σιμένου», όπως επίσης το ίδιο αναγράφεται και στο Ainé Didron, «Le Mont Athos», *Annals Archeologiques*, tome quatriene, Paris 1846, σελ. 224.

³⁵ Δημητριάδες, *Γεωγραφία Νεωτερική*, ..., *ό.π.*, σελ. 204.

³⁶ Μελετίου, *Γεωγραφία*, ..., *ό.π.*, τόμ. Β', σελ. 456.

³⁷ Δημ. Καραμπερόπουλος, «Το Άγιον Όρος στην Χάρτα του Ρήγα Βελεστινλή», *Χρονικά της Χαλκιδικής*, τεύχ. 58-59, Θεσσαλονίκη 2013-2014, σελ. 161-178. Και ανεξάρτητα.

³⁸ Σωφρονίου Ευστρατιάδου, *Ο εν Βιέννη Ναός του Αγίου Γεωργίου και η Κοινότης των Οθωμανών υπηκόων*, Εν Αλεξανδρεία 1912, ανατύπωση, επιμ. Χαράλαμπος Γ. Χοτζάκογλου, Βιβλιοπωλείον των Βιβλιοφίλων Κ.Χ. Σπανός, Αθήνα 1997, σελ. 136.

³⁹ «...Είναι Μοναστήρια Καλογήρων 22», Μελετίου, *Γεωγραφία*, ..., *ό.π.*, τόμ. Β', σελ. 357.

⁴⁰ Μελετίου, *Γεωγραφία*, ..., *ό.π.*, τόμ. Β', σελ. 459.

βρίσκονται σε περίγραμμα. Κατ' αυτόν τον τρόπο δίνονταν η εντύπωση εκ πρώτης όψεως στον παρατηρητή ότι δεν είχε σχέση ο *Πίνακας* με την *Χάρτα* του δολοφονηθέντος προ διετίας Ρήγα, και έτσι θα δόθηκε η άδεια από τον λογοκρίτη της Αυστριακής Αστυνομίας στον χαράκτη Μύλλερ για την εκτύπωσή του.

Ομοιότητες του *Πίνακα* με την *Χάρτα*

Ο *Πίναξ Γεωγραφικός τῆς Ἑλλάδος*, που εξέδωσε ο Μύλλερ και «επιδιόρθωσε» ο Γαζής, είναι στο μισό των διαστάσεων από την *Χάρτα τῆς Ἑλλάδος* του Ρήγα, όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται, «είναι εξαρχής σχεδιασμένος σε μικρότερη χαρτογραφική κλίμακα από εκείνη της *Χάρτας*, ακριβώς δυο φορές μικρότερη, έτσι ώστε να της αποδοθεί η αριθμητική τιμή περ. 1:1.200.000 (εφόσον η κλίμακα της *Χάρτας* είναι κατά μέσον όρο περ. 1:600.00)»⁴¹. Ο *Πίνακας*, ωστόσο, παρουσιάζει καίριες ομοιότητες με την *Χάρτα*, που παρατίθενται στη συνέχεια και δείχνουν την εξάρτησή του από την *Χάρτα*. Τα στοιχεία αυτά επιβεβαιώνουν την πρόθεση του εκδότη του *Πίνακα* Μύλλερ να «εκμεταλλευθεί», μετά την σύλληψη του Ρήγα, τον Δεκέμβριο του 1797 και τον τραγικό θάνατο το 1798, την εμπορική ζήτηση της *Χάρτας*, της οποίας ήταν χαράκτης.

1). Ο *Πίναξ Γεωγραφικός* έχει τα ίδια όρια προς Βορρά, Νότο, Ανατολή και Δύση, όπως και η *Χάρτα*, τα οποία μνημονεύονται από τον Ρήγα και αναφέρθηκαν παραπάνω, «...ἀπ' ἀνατολῶν, διὰ τῶν Μύρων τῆς Λυκίας μέχρι τοῦ Ἀργαθονίου ὄρους τῆς Βυθινίας, ἀπ' ἄρκτου διὰ τοῦ Ἄκ Κερμανίου, τῶν Καρπαθίων ὄρων, καί Δουνάβεως καί Σάββα τῶν ποταμῶν, ἀπό δυσμῶν διὰ τοῦ Οὐῖννα καί τοῦ Ἰωνίου πελάγους, ἀπό δέ μεσημβρίας διὰ τοῦ Λυβικοῦ...». Έχει επίσης τον ίδιο γεωγραφικό χώρο στην χαρτογραφική απεικόνιση, εκτός των εμφανών αλλαγών στην Μαγνησία και Ἅγιο Όρος και τις προσθήκες, που έγιναν για λόγους σκοπιμότητας, που ωστόσο δείχνουν την εξάρτησή του από την *Χάρτα*.

2). Το επίτιτλο κόσμημα του *Πίνακα* είναι το ίδιο με εκείνο της *Χάρτας*, που ήταν, όπως έχουμε επισημάνει, επιλογή του Ρήγα⁴². Είναι ίδια η παράσταση της πάλης του ροπαλοφόρου Ηρακλή με την έφιππη Αμαζόνα και με τσακισμένο το αμφίστομο τσεκούρι της, σύμβολο της Περσικής δύναμης, όπως δηλώνεται στο Υπόμνημα της *Χάρτας* και του *Πίνακα*. Επίσης, η παράσταση της Πύρρας και του Δευκαλίωνος, της θυσίας του ταύρου στον Δία, ο Κολοσσός της Ρόδου, η Αργώ, τα ολυμπιακά αγωνίσματα της πάλης, της αρματοδρομίας και ιπποδρομίας, είναι τα ίδια⁴³.

3). Η πολιτική διαίρεση σε Τοπαρχίες και Επαρχίες στον *Πίνακα* είναι σχεδόν πάλι η ίδια, όπως παρατηρούμε συγκριτικά, με τις ίδιες διαγραμμίσεις των Επαρχιών και Τοπαρχιών, όπως και στην *Χάρτα* του Ρήγα.

4). Ομοίως, είναι ίδια τα ονόματά των Επαρχιών και Τοπαρχιών με κεφαλαία γράμματα στον *Πίνακα*, όπως στην *Χάρτα*, πιστή αντιγραφή. Παρατίθενται στη συνέχεια τα αναγεγραμμένα με κεφαλαία γράμματα τα τοπωνύμια, ως αψευδής μάρτυρας της ταυτοσημίας, αρχής γενομένης από βόρεια:

⁴¹ Ευάγγ. Λιβιεράτος, *Άγιον Όρος...*, ό.π., σελ. 20.

⁴² Δημ. Καραπερόπουλος, *Η Χάρτα της Ελλάδος του Ρήγα...*, ό.π., σελ. 31-32.

⁴³ Ο παραστάσεις του Δία και τα ολυμπιακά αγωνίσματα της πάλης, της ιπποδρομίας και αρματοδρομίας, ο Ρήγας τα έθεσε και στα *Ολύμπια*, που είχε εκδώσει το 1797, όπως έχει επισημάνει ο Λεάνδρος Βρανούσης, «Ρήγας και Marmontel», στον τόμο *Ελληνογαλλικά, Αφιέρωμα στον Roger Milliet*, Αθήνα 1990, σελ. 121-157, και σε ανάτυπο με προσθήκες. Αθήνα 1992. Εδώ στη σελ. 131-132.

- ΒΑΣΑΡΑΒΙΑ, ΒΡΙΤΟΛΑΓΑΙ, ΜΑΣΣΑΓΕΤΑΙ, ΤΑΤΑΡΟΙ ΤΟΥΜΠΟΥΤΖΙΑΚ, ΠΕΥΚΙΝΟΙ, ΠΕΥΚΗ, ΓΕΤΑΙ, ΤΑΤΑΡΟΙ ΔΟΜΠΡΟΤΖΙΑΣ
- ΜΟΛΔΟΒΑ, ΙΑΣΙΟΙ
- ΒΛΑΧΙΑ, ΣΛΑΜΠΥΜΝΙΚΟΝ, ΤΕΥΡΙΣΚΟΙ, ΜΠΟΥΖΑΙΟΝ, ΡΙΑΓΙΑ, ΓΙΑΛΟΜΙΤΖΑ, ΠΡΑΧΟΒΑ, ΣΑΚΟΥΕΝΙ, ΙΛΦΟΒΟΝ, ΜΟΥΣΤΑΕΛΟ, ΔΙΜΠΟΒΙΤΖΑ, ΒΛΑΣΚΑ, ΑΡΤΖΕΣΙ, ΤΙΛΟΡΜΑΝΙ, ΟΛΤΟΣ, ΒΟΥΤΖΑ, ΡΩΜΑΝΑΤΖΙ, ΓΓΟΡΖΙ, ΔΟΛΖΙ, ΜΕΧΕΔΙΝΖΙ.
- ΣΕΡΒΙΑ, ΑΝΩ ΜΟΙΣΙΑ, ΓΑΛΑΒΡΟΙ, ΔΑΡΔΑΝΙΑ, ΟΡΒΗΛΙΑ, ΣΚΟΡΔΙΣΚΟΙ
- ΙΛΛΥΡΙΑ, ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΑ
- ΔΑΛΜΑΤΙΑ, ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙ, ΣΚΛΑΒΩΝΙΑ, ΚΑΤΩ ΟΥΓΓΑΡΙΑ
- ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ, ΚΑΤΩ ΜΟΙΣΙΑ
- ΘΡΑΚΗ, ΡΟΥΜΕΛΗ, ΚΕΛΕΤΙΚΗ, ΑΝΩ ΚΕΛΕΤΑΙ, ΣΑΡΔΙΚΗ, ΤΙΛΑΤΑΙΟΙ, ΑΣΤΙΚΗ, ΟΥΣΚΙΔΕΣΙΑ, ΚΑΤΩ ΚΕΛΕΤΑΙ, ΟΔΡΥΣΑΙ, ΒΕΣΣΟΙ, ΒΕΣΣΙΚΗ, ΠΕΡΙΟΙ, ΜΑΙΔΟΙ, ΣΑΤΡΑΙ, ΔΕΡΣΑΙΟΙ, ΣΑΠΑΙΟΙ, ΒΙΣΤΩΝΕΣ, ΚΙΚΩΝΕΣ, ΣΑΜΟΘΡΑΚΕΣ, ΔΟΡΙΣΚΟΙ, ΦΡΑΓΑΝΔΑΙ, ΑΥΛΑΙΟΙ, ΘΡΑΚΕΣ, ΑΨΙΝΘΟΙ, ΒΥΘΙΑΙ, ΜΕΛΑΝΔΕΠΤΗ, ΔΕΛΤΑ ΘΡΑΚΙΚΟΝ, ΘΡΑΚΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ
- ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, ΘΑΣΣΟΣ, ΕΔΩΝΙΣ, ΟΔΟΜΑΝΤΙΚΗ, ΥΛΛΙΣ, ΣΥΡΟΠΑΙΩΝΙΟΙ, ΔΟΒΗΡΑΙ, ΓΡΑΑΙΟΙ, ΤΡΗΡΕΣ, [ΔΑΝ]ΘΕΛΕΤΑΙ, ΛΕΑΙΟΙ, ΠΑΙΩΝΙΑ, ΗΔΩΝΕΣ, ΒΙΣΑΛΤΙΑ, ΑΜΦΑΞΙΤΙΣ, ΠΑΡΑΞΙΑ, ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ, ΚΡΟΥΣΑΙΟΙ, ΓΡΗΣΤΩΝΙΑ, ΒΟΥΤΙΑΙΑ, ΜΥΓΔΩΝΙΑ, ΠΕΡΙΑ, ΑΙΜΑΘΙΑ, ΛΥΓΚΗΣΤΑΙ, ΑΙΣΤΡΑΙΟΙ, ΕΟΡΔΙΑ, ΠΕΛΑΓΩΝΙΑ, ΑΛΜΩΠΟΙ, ΔΙΝΔΑΡΙΟΙ, ΑΛΒΑΝΟΙ, ΙΩΡΟΙ, ΔΕΥΡΙΩΠΟΙ, ΔΥΣΑΡΕΤΙΟΙ, ΤΑΒΛΑΝΤΙΟΙ, ΙΛΛΥΡΙΚΟΝ, ΔΕΤΑΙ, ΒΥΛΛΙΩΝΕΣ, ΑΜΑΝΤΙΝΟΙ, ΟΡΕΣΤΑΙ, ΠΕΝΕΣΤΑΙ, ΠΕΛΑΓΩΝΙΑ ΤΡΙΠΟΛΙΤΙΣ, ΑΛΜΩΠΙΑ. Ακόμη είναι η ίδια ονοματολογία των βασιλείων της Μακεδονίας στον *Πίνακα* όπως και στην *Χάρτα*: ΠΡΩΤΗ ΒΑΣ., ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΔΕΥΤΕΡΑ, ΒΑΣΙΛ. ΤΡΙΤΗ, ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΕΤΑΡΤΗ
- ΘΕΣΣΑΛΙΑ, ΠΕΛΑΣΓΙΩΤΙΣ, ΛΑΠΗΘΕΣ⁴⁴, ΕΣΤΙΩΤΙΣ, ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΣ, ΑΘΑΜΑΝΕΣ, ΑΠΕΡΑΝΤΙΟΙ ΠΕΡΡΕΒΟΙ, ΔΡΥΩΠΕΣ, ΑΙΝΙΑΝΕΣ, ΦΘΙΩΤΑΙ ΑΧΑΙΟΙ, ΦΘΙΩΤΙΣ, ΚΕΝΤΑΥΡΟΙ, ΜΑΓΝΗΣΙΑ
- ΗΠΕΙΡΟΣ, ΧΑΩΝΙΑ, ΣΥΛΙΩΝΕΣ, ΑΤΙΝΤΑΝΕΣ, ΖΑΓΟΡΙ, ΑΙΘΗΚΕΣ, ΘΕΣΠΡΩΤΙΑ, ΔΟΛΟΠΕΣ, ΚΑΣΙΟΠΑΙ, ΣΤΥΜΦΑΙΟΙ, ΜΟΛΟΣΣΟΙ, ΑΜΦΙΛΟΧΟΙ, ΑΓΡΑΙΟΙ
- ΑΧΑΙΑ, ΔΩΡΕΣ, ΛΟΚΡΟΙ ΕΠΙΚΝΗΜΙΟΙ, ΛΟΚΡΟΙ ΟΠΟΥΝΤΙΟΙ, ΛΟΚΡΟΙ ΟΖΟΛΑΙ, ΦΩΚΙΣ
- ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ, ΑΙΤΩΛΙΑ, ΒΟΙΩΤΙΑ, ΑΤΤΙΚΗ
- ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ, ΚΟΡΙΝΘΙΑ, ΣΥΚΥΩΝΙΑ, ΑΧΑΙΑ, ΗΛΕΙΑ, ΑΡΚΑΔΙΑ, ΑΡΓΙΛΙΣ, ΤΡΙΦΥΛΙΑ, ΜΕΣΣΗΝΙΑ, ΛΑΚΩΝΙΑ
- ΚΡΗΤΗ ΝΗΣΟΣ, ΚΡΗΤΕΣ, ΕΤΕΟΚΡΗΤΑΙ, ΔΩΡΙΕΙΣ
- ΚΥΚΛΑΔΕΣ, ΣΠΟΡΑΔΕΣ ΝΗΣΟΙ

⁴⁴ Σημειώνουμε ότι ο Άνθιμος Γαζής αφαίρεσε τα ονόματα «Χασιώτα» και «Γκαραγκούνηδες», που είχε θέσει ο Ρήγας στο «Λαπήθες, Χασιώτα», «Κένταυροι, Γκαραγκούνηδες», τα οποία μνημονεύει και στον *Νέο Ανάχαρσι*, ..., *ό.π.*, σελ. 263.

- ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ, ΒΥΘΥΝΙΑ-ΚΟΤΖΑΗΔΙ, ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ ΚΥΖΙΚΟΥ, ΑΝΩ ΚΑΡΣ, ΜΥΣΙΑ, ΔΟΛΙΩΝΕΣ, ΑΦΝΑΙΟΙ, ΤΡΩΑΣ, ΑΔΡΑΣΕΙΑ, ΑΡΙΣΒΗ, ΛΕΛΕΓΕΣ, ΚΙΛΙΚΙΑ ΘΗΒΙΚΗ, ΚΙΛΙΚΙΑ ΛΥΡΝΗΣΙΑ, ΜΥΣΙΑ ΠΕΡΓΑΜΙΝΗ, ΑΙΟΛΙΣ, ΦΡΥΣΙΑ, ΧΟΔΑΒΕΝΤΙΠΓΙΑΡ, ΜΑΙΟΝΙΑ ή ΛΥΔΙΑ, ΣΑΡΟΥΧΑΝ, ΙΩΝΙΑ, ΚΑΡΙΑ-ΑΗΔΙΝ, ΔΩΡΙΣ, ΛΥΚΙΑ
- Η ίδια ονοματολογία αναγράφεται στις θάλασσες και πελάγη του *Πίνακα*, όπως και στην *Χάρτα*: ΑΙΓΑΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ-ΑΣΠΡΗ ΘΑΛΑΣΣΑ, ΜΥΡΤΩΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ, ΦΩΚΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ, ΙΚΑΡΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ, ΚΑΡΠΑΘΙΟΝ-ΡΟΔΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ, ΚΡΗΤΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ, ΛΙΒΥΚΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ, ΑΔΡΙΑΤΙΚΟΝ-ΙΩΝΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ, ΠΡΟΠΟΝΤΙΣ-ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΟΥ ΜΑΡΜΑΡΑ, ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ-ΜΑΥΡΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Σημειώνουμε πως στον *Πίνακα* στο βόρειο μέρος προστέθηκαν ΤΡΑΝΣΥΛΒΑΝΙΑ, ΜΠΑΝΑΤΙ, ΣΚΥΘΙΑ ΠΟΝΤΙΚΗ.

5). Η ιδιαίτερη σημειολογία των συνόρων με την χαρακτηριστική παχιά διακεκομμένη γραμμή στην Δαλματία και Κάτω Ουγγαρία, δίχως ωστόσο να αναφέρεται στο Υπόμνημα, αναγράφεται στον *Πίνακα*, όπως και στην *Χάρτα*. Την είχαμε επισημάνει στην *Χάρτα*, κατά την έκδοσή της⁴⁵, και τονίσαμε πως ήταν τα σύνορα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και αντίστοιχα της Δημοκρατικής πολιτείας του Ρήγα, που θα δημιουργούνταν μετά την επανάστασή του και σύμφωνα με το Σύνταγμά του, τη *Νέα Πολιτική Διοίκηση*. Τονίζαμε, πως δεν ήταν δυνατόν ο Ρήγας να επεξηγούσε στο Υπόμνημα της *Χάρτας* την ιδιαίτερη αυτή διαγράμμιση, διότι δεν θα έπαιρνε την άδεια εκτυπώσεως από τον λογοκρίτη της Αυστριακής Αστυνομίας, εάν ανέγραφε ότι ήταν τα σύνορα του κράτους του, ούτε επίσης εάν ανέγραφε ότι ήταν τα σύνορα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, διότι η *Χάρτα* ήταν γεμάτη με τα αρχαία ελληνικά νομίσματα και τις επιπεδογραφίες αρχαίων ιστορικών τόπων και γεγονότων, που δεν είχαν καμμία σχέση με την Οθωμανική αυτοκρατορία.

6). Μνημονεύονται και παριστάνονται με τον ίδιο συμβολισμό και στις ίδιες θέσεις στον *Πίνακα*, όπως στην *Χάρτα*, οι συνθήκες πολέμων, ναυμαχίες, μάχες, τις οποίες ο Ρήγας έχει καταχωρίσει σε διάφορα μέρη της: οι Συνθήκες Πασάροβιτς 1739, Καηναρτζέ 1774 και Συστόβ 1791, οι ναυμαχίες Σαλαμίνας, Ναυπάκτου 1571, Τζεσμέ 24 Ιουνίου 1770 και Μυκάλης, οι μάχες Μαρτινέστι 11 Σεπτεμβρίου 1789, Μαραθώνος και Γρανικού ποταμού⁴⁶. Χαρακτηριστικό επί πλέον και αξιοσημείωτο

⁴⁵ Δημ. Καραμπερόπουλος, *Η "Χάρτα της Ελλάδος" του Ρήγα. Τα πρότυπά της και νέα στοιχεία*, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1998, σελ. 50. Η επισήμανση της ιδιαίτερης αυτής διακεκομμένης γραμμής για τα σύνορα είναι «κλειδί» στην ερμηνεία της *Χάρτας* του Ρήγα, μαζί με την χρησιμοποίηση ως προτύπου για την *Χάρτα* του χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Delisle, καθώς και την παρουσία του ροπάλου του Ηρακλέους εκτός από τον τίτλο της *Χάρτας*, στην παράσταση του κοιμισμένου λιονταριού στην *Επιπεδογραφία της Κωνσταντινουπόλεως* και στους χάρτες της Βλαχίας και Μολδαβίας κάτω από τους λοξά τοποθετημένους θυρεούς των Ηγεμόνων τους. Και αυτά τα «κλειδιά» παραβλέπονται από τους ασχολούμενους απλά και μόνο από χαρτογραφική άποψη με την *Χάρτα* του Ρήγα Βελεστινλή, χωρίς τη συσχέτισή της με τα άλλα έργα του στρατηγικού σχεδίου της επανάστασής του. Ενδεικτικά βλ. Γ. Τόλια, *Αποχαιρετισμός στο Γένος. Αυτοκρατορία και πατριωτισμός στο χαρτογραφικό έργο του Ρήγα (1796-1797)*, εκδόσεις Μένανδρος, Αθήνα 2009, (Δημ. Καραμπερόπουλος, *Ένας όψιμος, άδικος επικριτής του επαναστάτη Ρήγα Βελεστινλή*, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2015), Ευάγγ. Λιβιεράτος, *Η Χάρτα του Ρήγα. Τα δύο (σύν) πρόσωπα. Μια άλλη ανάγνωση του χάρτη*, Τρικόγλειος Βιβλιοθήκη και Βιβλιοθήκη-Κέντρο Πληροφόρησης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, 2017.

⁴⁶ Για την θέση τους στη *Χάρτα* βλ. το σχετικό Ευρετήριό της, Δημ. Καραμπερόπουλος, *Ρήγα Βελεστινλή, Χάρτα της Ελλάδος, Βιέννη 1796-1797. Ευρετήριο ονομάτων προσώπων, τόπων και πραγμάτων*, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1998, β' έκδ. 2005.

είναι ότι και στον *Πίνακα*, όπως στην *Χάρτα*, αναγράφεται το «ρόπαλο του Ηρακλέους» και τσακισμένο το περσικό και το οθωμανικό σύμβολο στις μάχες και τις ναυμαχίες, δείγμα και αυτό της εξάρτησης του *Πίνακα* από την *Χάρτα*.

7). Τα συμπληρωματικά στοιχεία, τα οποία ο Ρήγας είχε προσθέσει δίπλα δε διάφορα τοπωνύμια της *Χάρτας* του, αναγράφονται και στον *Πίνακα*. Άλλο ένα στοιχείο που δείχνει την εξάρτηση του *Πίνακα* από την *Χάρτα*. Παρατίθενται στη συνέχεια αρχίζοντας από το βόρειο μέρος του *Πίνακα*:

Στην ΒΕΣΑΡΑΒΙΑ στην πόλη «Τόμις. Κωνσταντζα» προστίθεται «ἐδὼ ἐξωρίσθη ὁ Ὀβίδιος», «Τζέρνα Βόδα. Πατρίς Ἰωσήπου τοῦ Μοισιόδακος».

Στην ΒΛΑΧΙΑ, σημειώνεται στις Τοπαρχίες Βούλτζια και Ρωμανάτζι ο «λιθόστρωτος δρόμος Τραϊανουῦ», και βορειότερα η «Πόρτα Τραϊανουῦ». Στο δυτικό μέρος της Βλαχίας στον Δούναβη γίνεται η ίδια αναφορά «καταρράκται Δουνάβεως. Γυρδάπια», καθώς και τα «θεμέλια γέφυρας Τραϊανουῦ».

Στην ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ, σε σημειούμενα ερείπια, «Νικιούπ. Φαίνεται πῶς αἰτή νά εἶναι ἡ πρὸς Αἴμω Νικόπολις. Ἐρύπιον». Στον Δούναβη στο δυτικό μέρος της Βουλγαρίας σημειώνονται «Στύλοι ξυλίνης γεφύρας ἀπολελιθομένοι φαινόμενοι ὀλιγοστεύοντος τοῦ νεροῦ».

Στην ΣΕΡΒΙΑ, «Ρίλα. Ἀγ. Ἰωάννου. Δευτέρα Λαύρα τῶν ἀδελφῶν μας Σέρβων, ὅπου εἶναι 200 μοναχοί», «Τάφος τοῦ Σουλτάν Μουράτ» με τον ίδιο συμβολισμό της ημισελήνου, που ο Ρήγας έχει και στην *Ἐπιπεδογραφία τοῦ Βελεστίνου* και στο Ἅγιο Ὄρος, για να υποδηλώσει την παρουσία του Οθωμανοῦ Ἀγά.

Στην ΔΑΛΜΑΤΙΑ, «Μελίτη. Ἐδὼ ἐναυάγησεν ὁ ἀπόστ. Παῦλος»⁴⁷, «Σπαλάτιον. Σπάλατρο - Πατρίς τοῦ Διοκλητιανουῦ», «Παστροβίτι ὅπου καί γέφυρα μέ Πύργον», αναγράφοντας το ὄνομα ὁμως ως «Ταστροβίκι».

Στην ΡΟΥΜΕΛΗ, στην τοπαρχία ΑΣΤΙΚΗ, «Βρύση Δόμνας Ταρσίτσας», «Λειβήθριον Καρατζιλάρ. Βασιλεύουσα τῶν Ἀστῶν, πατρίς Ὀρφέως». Στην τοπαρχία ΔΕΛΤΑ ΘΡΑΚΙΚΟΝ, «Ἱερὸν Ἀφροδίτης».

Στην ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, στην τοπαρχία ΑΜΦΑΞΙΤΙΣ, «Στάγειρα. Σιδερκάψια»⁴⁸, πατρίς Ἀριστοτέλους». Στην τοπαρχία ΔΟΒΗΡΑΙ, «Ἐδὼ ἐμφωλεύουν οἱ Γγκριντζαλῆδες». Στην τοπαρχία ΟΔΟΜΑΝΤΙΚΗ, «Ἐδὼ ἐνικήθησαν ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσιος». Στην τοπαρχία ΣΥΡΟΠΑΙΟΝΙΟΙ, «Φιλιππικοί Κάμποι». Στην ΠΕΛΑΓΩΝΙΑ αναφέρονται με τον συμβολισμό του σταυροῦ «Προφήτης Ἡλίας» και «Πρόδρομος», και μνημονεύεται η «Ζιώμορη Βρύσις» και ο «Πύργος τοῦ Μουσταφά Κόρτζια». Στην Τοπαρχία ΔΙΝΔΑΡΙΟΙ, ΑΛΒΑΝΟΙ, «Ἀλβανόπολις. Κρόγια. Πατρίς τοῦ Σκενδέρ μπέη».

Στην ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ, αναγράφονται και στον *Πίνακα* ὅπως στην *Χάρτα* τα ακόλουθα: στην επαρχία ΒΥΘΙΝΙΑ-ΚΟΤΖΑΗΛ, «Ἡρακλέους κλίνη», «Ὀβελίσκος μαρμαρένιος 50 ποδῶν ὕψος ἔχων». Στην τοπαρχία ΑΔΡΑΣΕΙΑ, στον Γρανικό ποταμό «Ἐδὼ πρῶτον ἐνίκησε ὁ Ἀλέξανδρος τὸν Δαρεῖον», και με τον συμβολισμό του ροπαλοῦ και τσακισμένο το αμφίστομο τσεκούρι, ὅπως και στην *Χάρτα*. Στην ΤΡΩΑΔΑ, «Τάφος Αἴαντος», «Τάφος Ἀχιλλέως», «Βωμός Σμινθέως Ἀπόλλωνος». Στην τοπαρχία ΚΙΛΙΚΙΑ ΛΥΡΝΗΣΣΙΑ, «Βρισηίδος πατρίς». Στην τοπαρχία ΙΩΝΙΑ, «Κλαζομεναί. Βοῦρλα [πατρίς] Ἀναξαγόρου», «Ἐφεσος. Ἡράκλειτος, Ἰππώναξ,

⁴⁷ Στο κεφάλαιο περί της Μάλτας, ο Μελέτιος αναφέρει πως εκεί ναυάγησε ο Απόστολος Παῦλος και ο Ἀνθιμος Γαζής στην υποσημείωση κάνει την σχετική διόρθωση συντασσόμενος με την ἄποψη του Ρήγα, γράφοντας, «Κατὰ τὴν περιγραφὴν τὴν ἐν ταῖς πράξεσι τῶν Ἀποστόλων ἀναφερομένην περὶ τοῦ ναυαγίου τοῦ ἀποστόλου Παύλου, φαίνεται πιθανῶς ὅτι δὲν εἶναι ἡ νῆσος ἡ Μάλτα δηλ. εἰς ἣν ἐναύγησεν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλ' εἶναι ἡ συνώνυμος αὐτῇ Μέλεδα, κειμένη ἐν τῷ Ἀδριατικῷ Πελάγει, ἀπέναντι τῆς Ραγούζης», Μελετίου, *Γεωγραφία...*, ὁ.π., τόμ. Β', σελ. 244.

⁴⁸ Στην *Χάρτα* αναγράφεται «Σιδεροκάψια».

Αρτεμίδωρος», «Μαγνησία προς Μαϊάνδρον. Ἐδὼ ἀπέθανεν ὁ Θεμιστοκλῆς», «Πριήνη. Παλάτια. Πατρίς τοῦ Βιάντος». «Μίλητος. Θαλῆς, Αναξίμανδρος, Αναξιμένης, Αἰσχίνης, Κάδμος, Τιμόθεος». «Ἡράκλεια. Ἐδὼ κατέβη ἡ Ἄρτεμις εἰς τὸν Ἐνδυμίωνα». Στην Τοπαρχία ΚΑΡΙΑ-ΑΗΔΙΝ, «Ἄλικαρνασσός. Πατρίς Ἡροδότου καὶ τῶν 2 Διονυσίων». Στην τοπαρχία ΔΩΡΙΣ, «Κνίδος. Εὐδοξος, Ἀγαθαρχίδης, Θεόπομος». Στην τοπαρχία ΛΥΚΙΑ, «Μῦρα. Φαίνεται μία καταποντιζομένη πόλις εἰς τὴν θάλασσαν». Στην τοπαρχία ΜΑΙΟΝΙΑ ἢ ΛΥΔΙΑ, «Σάρδεις. Πολυαῖνου καὶ Εὐναμίου [πατρίς]».

Στην ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ, στην τοπαρχία ΛΑΚΩΝΙΑ, «Ἐδὼ ἐκατοίκουν οἱ ἤλωτες». Στην τοπαρχία ΑΡΚΑΔΙΑ, «Μεγαλόπολις...Πολυβίου πατρίς», καὶ στην τοπαρχία ΑΡΓΟΛΙΣ, «Ἐρμιόνη, Ἐδὼ εὐγαίνει πορφύρα».

Στην ΘΕΣΣΑΛΙΑ, στην τοπαρχία ΦΘΙΩΤΑΙ ΑΧΑΙΟΙ, «Λάρισα Κρεμαστή. Χαμάκου. Πατρίς Ἀχιλλέως».

Στην ΚΡΗΤΗ, «Κνωσσός. Κυνώσα, καθέδρα Μίνωος».

Στα Ἴονια νησιά, ΣΤΡΟΦΑΔΕΣ, «Παναγία. Ἐδὼ ἦτον ἡ κατοικία τῶν Ἄρπυῶν». ΚΥΘΗΡΗ στην «Αἰγίλια. Ἐπλη Τζεριγῶτο. Ἐδὼ ἐξόριζον⁴⁹ οἱ Βενετζιάνοι τούς διὰ θάνατον καταδίκους».

Στα νησιά του Αἰγαίου, ΔΗΜΝΟΣ, «Φιλοστράτου [πατρίς]». ΕΥΒΟΙΑ, «Ἰσαῖος. Λυκόφρων. Μενέδημος», «Φανός τῆς Προσηώας Ἀρτέμιδος», «Ληλάντιον Πεδίον», «Βωμός Μαρμαρίνου Ἀπόλλωνος». ΛΕΣΒΟΣ, «[πατρίς] Σαφροῦς, Πιττακοῦ, Ἀλκαίου, Θεοφράστου, Αρίωνος». ΧΙΟΣ⁵⁰, «Σχολεῖον Ομήρου». ΣΑΜΟΣ, «Στενόν Μπογάζι», «Πυθαγόρου, Χοιρίλλου, Σιβύλλης [πατρίς]». ΡΟΔΟΣ⁵¹, «Τόν ἐν Ρόδῳ Κολοσσόν ὀκτάκις καὶ δέκα Λάχης ἀνήγειρεν πήχεων ὁ Λίνδιος». ΠΑΡΟΣ, «πατρίς Ἀρχιλόχου». ΜΗΛΟΣ, «πατρίς Διαγόρου». ΙΟΣ, «Ἄπ' ἔδὼ ἦτον ἡ μήτηρ τοῦ Ὀμήρου, ἐδὼ ἐτάφη καὶ αὐτός. Ὁ κόμης Κρουν Ὀλλανδέζος ἤρρε τὸν τάφον του, 1774». ΑΜΟΡΓΟΣ, «Σιμωνίδου πατρίς». ΔΗΛΟΣ, «ὄπου ἱερόν Ἀπόλλωνος», «Τάφοι Δηλίων». ΣΥΡΟΣ, «πατρίς Φερεκύδου». ΑΝΤΙΠΑΡΟΣ, «μαρμάρων λατομεῖον». ΠΑΡΟΣ, «πατρίς Ἀρχιλόχου».

Μια παρατήρηση για τον Ἀνθιμο Γαζή, τις «επιδιορθώσεις» του *Πίνακα* καὶ την επανέκδοση της *Γεωγραφίας* του Μελετίου. Ο Γαζής κατὰ την επιδιόρθωση του *Πίνακα*, που του ανατέθηκε ἀπὸ τον Μύλλερ, θεωρούμε ὅτι θα μελετούσε την *Γεωγραφία* του Μελετίου, για να προσθέσει ορισμένα ἀκόμη στοιχεῖα σε διάφορα τοπωνύμια της *Χάρτας*, τα οποία απαντῶνται πλέον μόνο στον *Πίνακα*, κάνοντας ἔτσι ἔντονη την διαφορὰ του ἀπὸ την *Χάρτα*. Η ενασχόληση αὐτὴ του Γαζή με την *Γεωγραφία* του Μελετίου, νομίζουμε πως θα ἀποτελέσει τὸ ἔναυσμα για να την επανεκδώσει μετὰ λίγα χρόνια με την ἐπιμέλειά του. Ἰδιαίτερα, στο κείμενό του «Προς τούς ἐντευξομένους» σημειώνει πως παρακινήθηκε στην επανέκδοση της *Γεωγραφίας*, ἀλλὰ ὅταν ἀρχισε λόγω τῶν πολλῶν ἐξόδων βρέθηκε σε οικονομικὴ δυσκολία, ὁμως τελικὰ βοηθήθηκε καὶ ἐκδόθηκε στη Βενετία τὸ 1807.

⁴⁹ Στον *Πίνακα* αναγράφεται «ἐξόριζον», χρησιμοποιεῖται δηλαδή ὁ ἀόριστος χρόνος, δηλωτικὸ πως πλέον τὸ 1800 δεν υφίστατο ἡ ἐξουσία της Βενετίας, μετὰ την διάλυσή της ἀπὸ τον Βοναπάρτη την Ἀνοιξή του 1797. Στην *Χάρτα* ὁ Ρήγας ἀναγράφει «ἐξορίζουν», στοιχεῖο που δείχνει πως ἡ καταγραφή αὐτὴ ἦταν προγενέστερη ἀπὸ τὸ γεγονός της διάλυσης της ἐξουσίας της Βενετίας. Ἀς σημειωθεῖ ὅτι τὸ φύλλο 2 εἶναι ἀπὸ τα πρώτα φύλλα της *Χάρτας*, που τυπώθηκαν, ἐνὼ ολοκληρώθηκε ἡ ἐκτύπωσή της τὸν Μάιο του 1797.

⁵⁰ Δεν ἀναγράφεται στην Χίο του *Πίνακα*, ὅπως στην *Χάρτα* «Ἴωνος, Θεοπόμου, Θεοκρίτου σοφιστοῦ [πατρίς]».

⁵¹ Προστίθεται στον *Πίνακα* «Λιμὴν ἔνθα ἴστατο ὁ Κολοσσός».

Ενισχύεται η υπόθεση αυτή από το γεγονός ότι στην έκδοση αυτή της *Γεωγραφίας* του Μελετίου σε υποσημείωση⁵² ο Ανθιμος Γαζής αναφέρει τα τοπωνύμια, που πρόσθεσε τότε που έκανε τις «επιδιορθώσεις» στον *Πίνακα*, και τα καταχώρισε στα παράλια της Θράκης στον Εύξεινο Πόντο, αρχής γενομένης από το στόμιο του Βοσπόρου. Συγκεκριμένα στην υποσημείωση γράφει, «Ἡ παραθαλασσία τῆς Θράκης ἔχει οὕτως. Εὐθὺς εἰς τὸ στόμα τοῦ Βοσπόρου εἶναι τὸ Φαναράκι πολίχνη, ἔχον τὸν Φάρον, καὶ ὀχύρωμα, μετὰ ταῦτα κεῖται τὸ Παλαιοφάναρον, 6 μίλ. μακρὰν μετ' ὀχυρώματος, ἔπειτα ἡ παραθαλασσία Ἑπτὰ Ἄμμοι λεγομένη, ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς πλέοντας, καὶ μετὰ ταῦτα ὁ Δέρκος, καὶ τὸ ἀκρωτήριον, ἀνωτέρω τούτου κεῖται τὸ χωρίον Νεοχωράκι λεγόμενον, καὶ ἡ Ἀσκός. Ἀπὸ τοὺς Δέρκουσ 36 μίλ. εἶναι ἡ Μήδεια, ἔπειτα ἡ Θυνιάς ἄκρα, ἥτις καὶ Ὑνιάδα λέγεται, ὅπου καὶ λιμὴν, καὶ ἀνωτέρω ταύτης 4 ὥρας εἶναι τὸ Σαμακόβι. Ἐπειτα πρὸς τὸ παραθαλάσσιον κεῖται ἡ Ἀγαθούπολις, καὶ ὁ Βασιλικὸς, ἔπειτα τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἐλαίας, ὅπου καὶ ἐρείπια πόλεως τινὸς, μετέπειτα ἡ Σωζούπολις ἐπὶ Χερσοννήσου κειμένη, ὅθεν ἄρχεται καὶ ὁ Κόλπος τοῦ Πύργου. Ὁ δὲ Πῦργος (πόλισμα) κεῖται εἰς τὸ τέλος τοῦ κόλπου, ἔπειτα Ἀγγιάλος, καὶ Μεσημβρία, καὶ τέλος τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Αἴμονος. Ἄνω τοῦ Πύργου κεῖται τὸ Στακτοχώρι καὶ ὁ Ἀετός».

Αναφέρουμε ἐπὶ πλέον ενδεικτικὰ καὶ μερικὰ ἄλλα τοπωνύμια, που πρόσθεσε ὁ Ἀνθιμος Γαζής σε διάφορα μέρη τοῦ *Πίνακα*, τα οποία θα ἔλαβε ἀπὸ τὴν *Γεωγραφία* τοῦ Μελετίου, ὅπως παρουσιάζεται στις σχετικὲς παραπομπές, στοιχείο που δείχνει τὴν συνεχὴ χρήση τῆς. Στην ΒΑΣΑΡΑΒΙΑ, στις εκβολές τοῦ Δούναβη ὅπου οἱ «ΠΕΥΚΙΝΟΙ», προστέθηκε «Τρωγλοδίται», που μνημονεύονται στὴν *Γεωγραφία* τοῦ Μελετίου⁵³. Στην ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ προστέθηκε τὸ τοπωνύμιο «Δαρδανιά»⁵⁴, στὴν ΕΥΒΟΙΑ «Δίον Ἀκρωτήριον», «Ζάραξ ὄρος», «Λέων Ἀκρωτήριον»⁵⁵, στὴν ΑΝΑΦΗ «Μεμβλιάρως»⁵⁶, στὴν ΤΗΛΟ «Ἀγάθουσα»⁵⁷, στὴν ΡΟΔΟ, «Λιμὴν ἔνθα ἴστατο ὁ Κολοσσός»⁵⁸, στὴν ΚΡΗΤΗ προστίθενται οἱ ποταμοὶ «Πυκνός, Πλατωνικός, Ἡλέκτρας», «Ἄλβαι» νήσοι, «Ἡράκλειον Ἀκρωτήριον», «Πάνορμος»⁵⁹. Επίσης στὴν ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ, στὴν ἐπαρχία ΔΩΡΙΣ προστέθηκαν, «πόλις Καύνος, Ρόσα», «Κάλβιος ποταμός»⁶⁰, ὅπως ἐπίσης στὴν ΛΥΚΙΑ «Πόρτα Γέροντα», «Κισθήνη», «Κλίμαξ ὄρος» «Σίρβις ποταμός», «Γλαῦκος ποταμός», «Τελμισσός»⁶¹ καὶ στὴν ΦΡΥΓΙΑ «Δορύλλιον», «Συναός», «Νακουλία»⁶².

Μετά τα ὅσα αναφέρθηκαν παραπάνω, συμπερασματικὰ μπορεῖ νὰ λεχθεῖ ὅτι ὁ Φρανσουά Μύλλερ, χαράκτης τῆς *Χάρτας*, δύο χρόνια μετὰ τὸν μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ Ρήγα, γνωρίζοντας τὴν ἀπήχηση, που εἶχε ἡ ἐκδόσή τῆς, ἐξέδωσε τὸ 1800 ἕναν χάρτη στο μισὸ μέγεθος τῆς *Χάρτας*, με τίτλο *Πίναξ Γεωγραφικὸς τῆς Ἑλλάδος με τα παλαιὰ καὶ νέα ονόματα*. Ὁ *Πίνακας* εἶναι τελικὰ ἐκδοση τοῦ Μύλλερ καὶ ὄχι τοῦ Γαζή. Καὶ γιὰ νὰ ἦταν σε θέση ὁ ἐκδότης Μύλλερ νὰ πάρει τὴν ἀδεία ἐκτυπώσεως

⁵² Μελετίου, *Γεωγραφία...*, ὁ.π., τόμ. Γ', σελ. 99.

⁵³ Μελετίου, *Γεωγραφία...*, ὁ.π., τόμ. Γ', σελ. 46

⁵⁴ Μελετίου, *Γεωγραφία...*, ὁ.π., τόμ. Γ', σελ. 106.

⁵⁵ Μελετίου, *Γεωγραφία...*, ὁ.π. τόμ. Γ', σελ. 9-12.

⁵⁶ Μελετίου, *Γεωγραφία...*, ὁ.π., τόμ. Γ', σελ. 36.

⁵⁷ Μελετίου, *Γεωγραφία...*, ὁ.π., τόμ. Γ', σελ. 222.

⁵⁸ Μελετίου, *Γεωγραφία...*, ὁ.π., τόμ. Γ', σελ. 225.

⁵⁹ Μελετίου, *Γεωγραφία...*, ὁ.π., «Περὶ τῆς Κρήτης», τόμ. Γ', σελ.32-33.

⁶⁰ Μελετίου, *Γεωγραφία...*, ὁ.π., τόμ. Γ', σελ. 172.

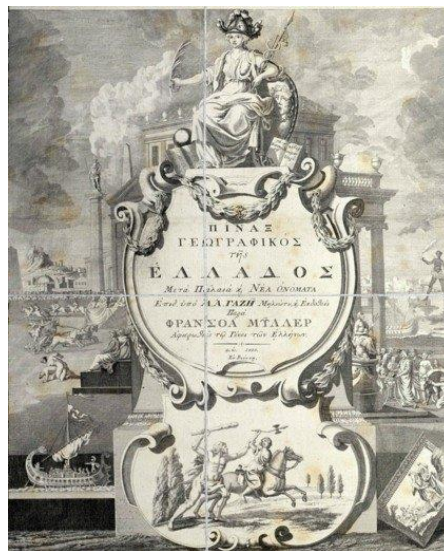
⁶¹ Μελετίου, *Γεωγραφία...*, ὁ.π., τόμ. Γ', σελ. 174-176.

⁶² Μελετίου, *Γεωγραφία...*, ὁ.π., τόμ. Γ', σελ. 140.

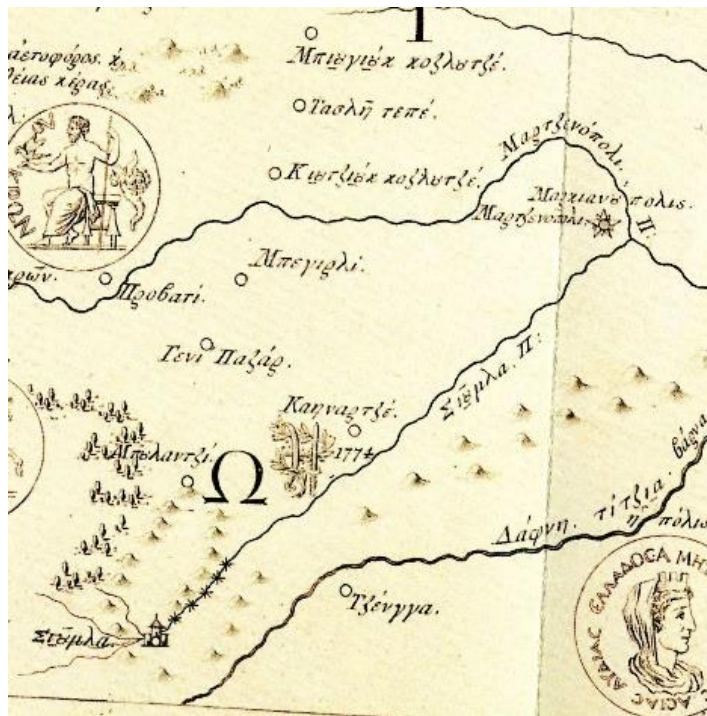
του *Πίνακα* από τον λογοκρίτη της Αυστριακής Αστυνομίας, βοηθήθηκε από τον Άνθιμο Γαζή, ο οποίος έκανε μόνο τις σχετικές «επιδιορθώσεις»: αφαίρεση των νομισμάτων, των επιπεδογραφιών, των ονομάτων ενδόξων ανδρών της αρχαίας Ελλάδος και των κυρίαρχων του χώρου της *Χάρτας* από τα άνω και κάτω περιθώριά της, αλλαγές στο όνομα του τίτλου, στις ακτογραμμές εντυπωσιακών τμημάτων, που βρίσκονταν στο κέντρο του χάρτη, της Μαγνησίας και του Αγίου Όρους και την προσθήκη εντός περιγραμμάτων της Σικελίας και της Κύπρου, δίνοντας εκ πρώτης όψεως την αίσθηση ενός διαφορετικού χάρτη.

Ωστόσο, τεκμηριώνεται πως ο *Πίνακας* του Μύλλερ ακολουθεί πιστά την *Χάρτα*. έχει τον ίδιο γεωγραφικό χώρο στην χαρτογραφική απεικόνιση, την ίδια πολιτική διαίρεση σε Τοπαρχίες και Επαρχίες καθώς και τα ίδια ονόματά τους, την ίδια χαρακτηριστική παχιά διακεκομμένη γραμμή των συνόρων με την Δαλματία και την Κάτω Ουγγαρία, τον ίδιο συμβολισμό στις συνθήκες των πολέμων, ναυμαχίες και μάχες, που ο Ρήγας είχε στην *Χάρτα*, τον ίδιο διάκοσμο στο επίτιτλο κόσμημα στον *Πίνακα*, και τα ίδια συμπληρωματικά κείμενα στα διάφορα τοπωνύμια. Όλα αυτά δείχνουν την εξάρτηση του *Πίνακα* από την *Χάρτα*.

Επί πλέον μπορεί να υποστηριχθεί πως ο Γαζής κατά την ενασχόλησή του με τις «επιδιορθώσεις» του *Πίνακα* χρησιμοποίησε την *Γεωγραφία* του Μελετίου για αρκετά τοπωνύμια, που πρόσθεσε. Θεωρούμε ότι η ενασχόληση αυτή του Γαζή έγινε αιτία λίγα χρόνια αργότερα το 1807 να επανεκδώσει την *Γεωγραφία* του Μελετίου με την επιμέλειά του και την προσθήκη υποσημειώσεων και υπομνημάτων.

Το επίτιτλο κόσμημα της *Χάρτας* αριστερά και του *Πίνακα* δεξιά.
Η ομοιότητα προφανής.

Την Συνθήκη Καρναρτζή 1774 την μνημονεύει ο Ρήγας στο 12^ο φύλλο της *Χάρτας* του και παρόμοια είναι και στον *Πίνακα Γεωγραφικό* του Μύλλερ.

Η Ναυμαχία της Ναυπάκτου 1571, όπου ο οθωμανικός στόλος ηττήθηκε και ο Ρήγας συμβολίζει το γεγονός με σπασμένο το σύμβολο της Ημισελήνου στο 5^ο φύλλο της *Χάρτας* του και ομοίως αναγράφεται στον *Πίνακα Γεωγραφικό*.